

THE SUNDAY

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ԳԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ՀԱՏՈՐ 42.

Կ. ՊՈԼԻՍ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11, 1913

ԹԻՒ 41.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Յիսուսի պատմականությունը	969
Կեանքի անընդհատությունը	969

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Կեանքի Մօրիա լեռները	ՕՐ. ԱՐԱՔՍԻԱ Գ. ՃԷՊԷՃԵԱՆ .	972
Ի թագ առեալ Պ...		973

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԴՐԱԿԱՆ

Առեսարանին պատմականությունը (Ոչ- Գրիսունեայ աղբիւրների հաւատա- ռած)		974
Ցայգերգ (ոսանաւոր)	ՓՐՈՑ. Ա. Կ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ .	975
Միայն թե հաւատա (ոսանաւոր)	Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ .	976

ԿԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ

Յիշատակներ Անիէն	ՕՐ. ԷԼԻՋԱ Գ. ԽՊԼԱԶՍԵԱՆ .	976
----------------------------	--------------------------	-----

ՏՂԱՅՈՑ ԷՋԸ

Կաղ Իշխանիկը	ՄԻՍԻՍ ՄԻՒԼԸՔ ՔՐԷՅՔ .	979
------------------------	----------------------	-----

ՅՕԴՈՒԱՇՍԳԻՐՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ

Արագաղթ	ՆՇԱՆ ՂԱՐԱՍԷՑԷՐԵԱՆ .	980
Նաւակ վր	ՏՐ. ՈՒ. ՆԷՍՊԻՅ ԶԷՅՄՊԸՐՍ .	983
Մարաշի Աստուածաբանական ճեղհա- րանին մեջ մասնաւոր կարգ վր	ՎԵՐ. ՄՐ. Ֆ. Ֆ. ԿՈՒՏԱԷԼ .	985
Վեր. Ստեփան Չորիկեան	Ա. ԱՍՏՈՒՐԵԱՆ .	985
Հայ կեանքը	Հ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ .	987
ԳԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ		988

ՀԱՏԸ 40 ՓԱՐԱ

ՔԷՇԻՇԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ, ՔԻՒՐՔՃԻ ԽԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

اوداپر هفته لى غزته — در سعادته بايبل هاوسده — مدير مسئول — صمويل ق. هاروتيونيان

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

Խմբագիր՝ ՎԵՐ. ՏՐ. Ֆ. ՈՒ. ՄԷԲԱԼԼՍ

Պայտը Հատու, Կ. պոլիս, Թուրքիա

THE AVEDAPER AN ARMENIAN WEEKLY

EDITOR REV. F. W. MACALLUM, D. D.

American Bible House, Cons/pie., Turkey

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ	
Տարեկան Բաժնեգին	40 Դահեկան
Ամերիկայի համար	2 Տոյար
Անգղիոյ	8 Շիլլին
Ուրիշ երկիրներու համար	10 Դրակ
Առի՛ճ՝ հասը 40 փարա	
Եանուցման գինը չափաւոր	

TERMS	
An. Subscrip.	Ps. 40
U. S. A.	\$ 2
England	Shils. 8
Other countries	Frs. 10
—o—	
Single Copy 40 Paras	
—o—	
Advertising rates on application	

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴԵՐ

Մեր Ամերիկայի բաժանորդներէն կը խնդրենք որ հաճին իրենց բաժանորդագիրն ընկնող փութութեամբ փոխարէնել, այսինքն փութութեամբ փոխարէնել զրկել. այդ իրենց համար զիւրիւն և մեղի համար ալ դրամապէս կորուստ չպատճառող միջոց մըն է:

Հասցէի փոփոխութեան համար անհրաժեշտ է 2 դահեկան զրկել:

Մեղի զրկուած ձեռագիրներ ետ չեն դարձուիր:

Թերթին ներկայ տարուան թիւ 32 և 33ը սպառած ըլլալով՝ կը խնդրուի ամէն անոնցմէ, որոնք պէտք չունին այդ թիւերուն, զրկել խմբագրութեանս, որ պատրաստ է ուղղութեամբ ուրիշ որեւէ թիւ մը զրկել անոր տեղ:

Ծնողքներու, վարժարանաց տնօրէններու և կիրակնօրեայ Դպրոցներու տեսչութեանց մասնաւոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք մեր ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑԻՆ վրայ և կը սպասենք որ հաճին ամէն ջանք ընել զայն աւելի տարածելու համար: Տարեկան բաժանորդագիրն է ամէն տեղի համար 6 դահ. արծաթ: Եթէ մէկ հասցէի 15 օրինակ զրկուի՝ իւրաքանչիւր օրինակը 5 դահ. հաշուելով միայն 75 դահ. կը պահանջուի, իսկ 1 Օսմ. ոսկիի փոխարէն, նորէն մէկ հասցէի, 25 օրինակ կը զրկուի:

ԱՎԵԴԱՊԵՐ

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

ՐՕՆԱԿԱՆ, ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ԱՏՈՐ ԿԶ.

Կ. ՊՈԼԻՍ ՇՈՎՏԵՄԲԵՐ 11, 1913

ԹԻՒ 41

ՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՅԻՍՈՒՍԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Առևտրական այս թուով կ'սկսվի յոգուածներու շարք մը Առետարանի պատմականութեան վրայ, հաստատուած՝ ոչ-Քրիստոնէայ աղբիւրներէ: Հեղինակն է Հնդկաստանի միախոնար մը այնպիսիներու կարգէն կամ ընկերութենէն որոնք իրենց միախոնարական գործին մէջ կ'աշխատին՝ որչափ կարելի է՝ այնպէս շարժիլ որպէս Քրիստոս շարժեցաւ, երբ երկրի վրայ էր մարմնով: Ուսումնականի յաւակնութիւն չունի, բայց գործնական Քրիստոնէայ է և զիտէ պարզ ու յստակ կերպով ներկայացնել իր ապացոյցները: Առաջադրած է ցոյց տալ թէ Քրիստոնէական առանց ունէ զրուծիւն գործածելու կարելի է Քրիստոսի կեանքին զլիաւոր իրողութիւնները ստուգել հեթանոս և Հրեայ մատենագիրներէ, որոնց վիպութիւնը իրեն արժանահաւատ կ'ընդունուի բոլոր պատմիչներէն: Քրիստոսը անձնական իրեն միշտ ներկայ բարեկամ ճանչցողին համար, փորձառութիւն մը՝ զոր ամէն փափաքող կրնայ վայելել, անոր զոյուածեան ուրացումը արեւու գոյութեան ուրացման նման է: Սակայն այս փորձառութիւնը չունեցողներուն համար վստահ ենք թէ օգտակար պիտի ըլլայ կարգաւ պատմական վիպութիւնը, որ դարերու մէջէն կու գայ ոչ Քրիստոնէայ մատենագիրներէ և կը հաստատէ Առետարանի պատմականութիւնը:

Այս երկրի յոգուածագիրներէն քանի մը լաւ յոգուածներ ստացած ենք այս ընդհանուր նիւթին վրայ, զորոնք թերեւս յարմար դատենք աւելի ուշ հրատարակել: Սակայն այժմէն

չնորհակալութիւն կը յայտնենք զանոնք զրոյաներուն:

Պէտք է մոռնալ թէ Յիսուսի գոյութեան ամէնէն մեծ և ամէնէն համոզիչ ապացոյցը անոր կեանքին վերաբարձրութիւնն է այսօրեայ իր հեռուողներուն վարքաւարքին մէջ:

— 333 —

ԿԵԱՆՔԻ ԱՆԸՆԴՀԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Կը յիշուի թէ անցեալ տարի Գիտուններու Բրիտանական Ընկերակցութեան նախագահ Փրոֆ. Շէֆըրի ուղերձին համառօտ մէկ ամբողջութեամբ հրատարակեցինք: Անոր ամէնէն չափեկան կէտն էր Փրոֆ. Շէֆըրի սա յոյսը թէ զիտութիւնը թերեւս ապագային ցոյց տայ թէ ինչպէս անգործարանաւորէն գործարանաւոր նիւթ կ'որտադրուի, կամ ուրիշ խօսքով, ցոյց տայ քիմիական կարգ մը նիւթեր այնպէս բաղադրել որ կեանք յառաջ գայ: Մենք այս դադափարը Առետարեով ծանօթացուցինք, ոչ թէ որովհետեւ կ'ընդունէինք զայն, այլ որպէս զի դադափար մը տայինք թէ երեւելի զիտուն մը ինչ կը խորհէր այս խնդրին վրայ: Արդէն իսկ յայտնած ենք մեր համոզումը թէ յաճախ աւելի կ'օգտուինք՝ մեր չընդունած բաները կարգաւ քան մեզի արդէն ընտանի գաղափարները կրկնելով ու վերակրկնելով: Այս կերպով յաճախ կը ցնցուինք և կը բերուինք մեր հաշուին խորհիլ, բան մը՝ որ հիմնական անհրաժեշտութիւն է ճշմարիտ գաստիարակութեան համար:

Փրոֆ. Շէֆըրի այդ կարծիքին հրատարակումէն ի վեր տարի մը անցած է: Որչափ յայտնի է, ոչ մէկ յառաջդիմութիւն եղած է այն ուղղութեամբ զոր այնքան յուսովից կը

համարէր : Ընդհակառակն կը թուէր թէ գիտա-
կան աշխարհ կ'սկսի ըմբռնել թէ կեանքը,
նոյն իսկ իր ստորնադոյն ձեւերուն մէջ, կեանք
կը պահանջէ իրբեւ նախնայական կամ նախա-
պայման : Այսուհետեւ եթէ տպացուցուի իսկ
թէ կարելի է անդործարանաւոր նիւթէն կեանք
արտադրել, ինչ որ ցարդ տպացուցուած չէ
երբեք, ճահաւոր պիտի ըլլայ մասնանի ընել
թէ ենթադրեալ արգիւնքը երբեք ձեռք պիտի
չբերուէր առանց խորհող մարդկային ազդա-
կին, որ քիմիական և այլ նիւթերը և ոյժերը
կարգադրեց, լծակցեց և ստիպեց գործել այս-
ինչ եղանակով :

Բրիտանական Ընկերակցութեան այս տար-
ուան նախադահական ուղերձը խօսողն էր Սըր
Օլիվըր Լաճ, որ երեւելի է եղևկարականու-
թեան և եթերի իր ուսումնասիրութիւններով :
Նշանաւոր անդամ է նաեւ Հոգեբանական Հե-
տադոսութեան Ընկերութեան, այսինքն այն
մարմինն՝ որ կ'ուսումնասիրէ քնածութեան,
հետախույզութեան, յատկատեսութեան, ևն.
միջին երևոյթները : Իր նիւթն էր «կեանքի
անընդհատութիւնը» և բացայայտ է թէ չըն-
դունի փրփ. Շէֆըրի ենթադրութիւնը : Կը
պնդէ թէ ֆիզիքական գիտութիւնը կարող չէ
կեանքը բացատրել, վասն զի հարկ է կեանքի
մէջ դերբնական տարր մը ճանչնալ : Կեանքի
ֆիզիքական կողմը պէտք է հետադոտել որ-
քան կարելի է, բայց վերջնական բացատրու-
թիւնը ուրիշ տեղ կը գտնուի : «Շատ բնագի-
տութիւն, քիմիագիտութիւն և մեքենագիտու-
թիւն կայ կենսական ամէն արարքի մէջ : Սա-
կայն զայն լիովին հասկնալու համար քիմիա-
գիտութեան և բնագիտութեան աւելի բան մը
պէտք է :» «Կը համարձակիմ ըսել թէ կեանքը
անհաշուելի և նպատակալից բան մը կը ներ-
մուծէ բնագիտութեան օրէնքներուն մէջ : Այս
կերպով որոշակի կը լրացնէ այն օրէնքները,
թէ եւ այլապէս կը թողու զանոնք ճիշտ ինչ-
պէս էին և կը հնազանդի անոնց ամէնուն :»
Նիւթապաշտութիւնը «գաւառանք է սոսկ,
մերձաւոր և անմիջական բանաձեւ մը՝ հետա-
գոտութեան իրբեւ ուղեցոյց ծառայող» և ի-
րաւունք չունի ենթադրելու թէ հոգեբանա-
կանը ոչինչ է բայց միայն նիւթի մէկ վերերե-
ւոյթը : Այդպիսի ենթադրութիւն մը գիտու-
թիւն չէ, այլ «յոսի բնագիտութիւն» :

Սըր Օլիվըր Լաճ շատ ըսելիք ունէր գիտա-
կան վարդապետականութիւնը դատապարտե-
լու համար : Գիտուններ շատ անգամ փորձած
են սա տպաւորութիւնը տալ թէ վարդապե-
տականութիւնը Աստուածաբանութեան միայն
յատուկ է : Բայց մեծ սխալ է այդ : Գիտու-
թիւնը պարտաւոր է իր սեփական սահման-
ները և վերջնական իրականութեան նկատ-
մամբ իր եղբայրացութիւններուն անստուգու-
թիւնը ճանչնալ : Բնագիտական հայեցողու-
թիւնը հակադրութեան յանգած է : Մէկ կողմէ
ընդհատականութիւն կը շեշտուի, «նիւթի հիւ-
լէական վարկածը կը դրուատուի» միւս կողմէ
անընդհատութիւն, եթերի իրականութեան
ճանաչումը, կը քարոզուի : «Եթերը զգայա-
րաններուն ենթարկուած չէ և զայն ճանչնա-
լու միջոց մը չենք գիտեր : Ան կը հաստատէ
ինքզինք իրբեւ բնական ազդակ մը, արդարեւ
անշուշտիւր կամ անզգայի, և սակայն թանձ-
րացեալ կերպով իրական : Բայց կը խուսափի
մեր բնագիտական աշխատանոցին բովէն :»
«Եթերը մեծ մեքենան է անընդհատութեան,
ամէն ինչ թափանցող դոյակը՝ որ նիւթի մաս-
նիկներուն ամէնը կը միացնէ : Նիւթ չէ, բայց
նիւթական է, նիւթական տիեզերքին կը պատ-
կանի և սովորական մեթոտներով կը քննուի :
Բայց այս ճանապարհ ամենեւին ուրանալ թէ
կրնայ մտային և հոգեկան պաշտօններու ծա-
ռայել գոյութեան սրիշ կարգի մը մէջ, ինչ-
պէս կը ծառայէ ներկային մէջ :» Եթէ ճշմա-
րիտ է այս տեսութիւնը, կը քանգէ հիմն իսկ
հիւլէական վարդապետութեան, որու վրայ
կանգնեց Հըրպըրթ Սփէնսըր իր համադրական
փիլիսոփայութիւնը :

Այսպէս ի յայտ կը բերուի նիւթապաշտու-
թեան անբաւականութեան ուրիշ ապացոյց մը :
«Բուն կեանքին ազդեցութիւնը հասկնալու
ամենաազարդ կերպն է մանրագիտային դոր-
ծարանաւորութեան կամ անձանօթ կենդանիի
մը վրայ չխորհիլ, այլ մեր, կենդանի էակնե-
րու յատուկ, անձնական փորձառութիւնը դոր-
ծածել :» Կեանքն ըմբռնելի է միայն մաքի բա-
ռերով : «Գիշուք թէ դուքն զիտող մը տես-
նէր աշխարհի վրայ պատահող բոլոր դէպքերը
բաց ի միայն կենդանիներէն ու մարդոցմէ :
Այնպիսին իր տեսածները պիտի նկարագրէր
այնպէս ինչպէս մենք պիտի նկարագրէինք

կեանքով յառաջ բերուած գործունէութիւնները :» Ամէն տեղ նպատակ կայ : «Ծաղիկները միջատներ կը հրապուրեն բեղմնաւորութեամբ համար , և սլառները կենդանիներ՝ ուսուելու համար , որպէս զի սերմ փոխադրեն :» Բնական ընտրութիւնը վերջնական բացատրութիւն է : Միաժամ կը գործէ : «Տիեզերքը դուրսէն չկառավարուիր , այլ ներսէն , և կառավարող գորութիւնը ներառնալ է ամէն բոլոր : Այդ կառավարող գորութեան փոքրիկ բայց ոչ բոլորովին աննշան մէկ մասն ենք մենք :»

Եթէ մտածման այս ուղղութիւնը շարունակուէր ուղերձին մէջ , անխուսափելի եղքը պիտի ըլլար կեանքի և տիեզերքի աստուածաիրօնական տեսութիւնը : Ուղերձին այդ եղբակացութիւնը շատ ընդունելի պիտի ըլլար՝ այգիսի աղբիւրէ մը դալով : Բայց Աստուածաբանութիւնը իր կալուածը կազմող խորհրդի վսեմ մարդերուն մէջ իր վեհ ընթացքը շարունակելու համար բնաւ ինքզինք պարտաւոր դրացած է ֆիզիքական գիտութեան թոյլ տեսութեան սպասելու :

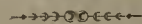
Գիտութիւնն այսօր ընդգիմութիւն չգտնելու Աստուածաբաններէն , գէթ Բողոքական եկեղեցիներուն մէջ : Ար. Գիրքն այսօր գիտութեան իրիւր դատադիրք ծառայելէ աւելի աղնիւ կոչման մը սահմանուած կը համարուի : Սրբ Օլիվըր Լաճ կ'ընդունի թէ «հարազատ կրօնը խոր արմատներ արձակած է մարդկութեան սրտին և իրերու իրականութեան մէջ :» Այս է հապէս այն ճշմարտութիւնը զոր ի վեր հանել կը ջանայ Աստուածաբանութիւնը :

Սրբ Օլիվըր Լաճ իր ուղերձը վերջացուց կրկնելով իր համոզումը թէ «անձնաւորութիւնը կը տեսէ մարմնաւոր մահէն անդին» կամ ետեւ : «Ըստ իս» կ'ըսէ , ոգեհարցական հետազոտութեամբ ձեռք բերուած «ապացոյցը կը ծառայէ ապացուցանել թէ անմարմին իմացականութիւնը ինչ ինչ պայմաններու մէջ կրնայ մեղի ազդել նիւթական կողմէն և այսպէս անուղղակի կերպով մը իյնալ մեր գիտական տեսողութեան սահմանին մէջ , և թէ տակաւ տակաւ կրնանք յուսալ՝ քիչ մը ըմբռնել աւելի մեծ , թերեւս եթերային , գոյութեան մը բնութիւնը և անդունդին միւս կողմին հետ հաղորդակցութեան սպասմաները :»

Պէտք է կարծել թէ Սրբ Օլիվըր Լաճ հոս կը

յայտարարէ թէ ինք կեանքի յետ մահու շարունակման մասին իր համոզումը կը հիմնէ միայն ու բոլորովին այն բաներուն վրայ զորոնք ապացուցուած կը համարի ոգեհարցական հետազոտութիւնը : Ան կ'ըսէ մանաւանդ թէ այդ ուղղութեամբ կատարուած յառաջիմութիւնը կը ներէ իրեն այսպիսի համոզում մը տածել , նոյն իսկ առանց ուրիշ աղբիւրներէ քաղուած ապացոյցներու : Սակայն թիւրիմացութիւններու տեղի չապու համար հոս ու չաղբութիւն կը հրաւիրենք քանի մը կէտերու վրայ դորանք մասնանիչ կ'ընէ Անդրիացի և բեւելի Աստուածաբան մը : Նախ , ոգեհարցական հետազոտութեամբ ձեռք բերուած ապացոյցը միւսնոյն եզրակացութեան չէ տուածորդած բոլոր քննախոյզները : Ուրիշ և շատերու աւելի ընդունելի բացատրութիւններ տրուած են Երկրորդ , ոգեհարցական հետազոտութեամբ ցարդ յայտնուած անմահութիւնը ոչ փառաւոր եղած է , ոչ ալ օրհնեալ , ինչպէս է Քրիստոնէական յոյսը : Երրորդ , աղէկ չէ մարդու յետ մահու կեանքին ապացոյցը բարոյական կամ հոգեւոր նշանակութեան զուրկ մթին և բեւոյթներու վրայ հիմնել փոխանակ հաստատելու զայն մարդու բարոյական ու հոգեւոր բնութեան վրայ : Չորրորդ , յետ մահու կենդանութիւնը բաղձալի չէ ինքնին , եթէ արժանապէս յօրինուած ու իրականացած չլլայ այն : Հինգերորդ , Քրիստոնէական Յիսուս Քրիստոսի , յարուցեալ Տէրոջ , անձին մէջ հաւատարիք մը ունի , որ բնաւ կարօտ չէ ոգեհարցական հետազոտութեան վիպայութեան , բան մը՝ որ խորհրդի աւելի խնարհ մակարդակի մը վրայ կը գտնուի : Հետազոտութիւնը քաջալերութեան արժանի է : Ամէն ճշմարտութիւն որ կրնանք սորվիլ՝ սորվինք : Սակայն ոչ ֆիզիքական փորձարկութիւններ , ոչ ալ ոգեհարցական հետազոտութիւն պիտի լեցնեն երբեք Քրիստոնէական հաւատքին տեղը :

Ուղերձն ընդհանրապէս կը թողու շատ ապահովիչ լրջութեան ու անկեղծութեան տպաւորութիւն մը , և ուսումնասիրուած հարցին քննութեան եղանակը նշանաւոր լուսարմուտութիւն մը կ'ընծայէ կեանքի անընդհատութեան Քրիստոնէական գաղափարին , կեանքին ի Քրիստոս՝ որ է և էր ու պիտի գայ :



ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԿԵԱՆՔԻ ՄՕՐԻԱ ԼԵՈՆԵՐԸ

ՕՐ. ԱՐԱՔՍԻԱ Գ. ՃԵՊԷՃԵԱՆ

Երբ ուշի ուշով քննենք մեր հաւատոյ Հայր Աբրահամի կեանքը, կրնանք ըսել թէ այդ կեանքին ամենաազդեցիկ և հրապուրիչ մասը, այդ պիւղոր ծերունւոյն դողը՝ քայլերով, արտիւն սրտով և իր բռնաւորութեամբ միաձինով դէպի Մօրիա մագլցելն է։ Ո՛հ, ինչ սրտաշարժ, բայց նոյն ատեն ի՞նչ օրինակելի և զրաւիչ տեսարան։ Դարեր անցան այդ դէպքին վրայէն, բայց անոր ազդեցութիւնը թարմ է և յաւէտ թարմ պիտի մնայ ընթերցողներու սրտին ու մտքին մէջ։

Արդեօք ո՞վ կրնայ երեւակայել այն ծերունի հօր վիճակը երբ ան կը մագլցէր լերան կատարը, իր կեանքին դեռափթիթ ծաղիկը, ապագային միակ յոյսը, մէկ հատիկ դաւակը, ողջակէզ ընելու համար. յիրաւի դժուար խնդիր, բայց Աստուծոյ սէրը յաղթող է ամէն դժուարութիւններու։

Երբ այս պատմութիւնը իր մանրամասնութեամբը զննենք, կը տեսնենք որ ճշմարիտ Գրիստոնէութիւնը զոհողութեան կեանք է և մենք կեանքի ամէն հասակի ու պարագայի մէջ Աստուծոյ զոհելիք ողջակէզներ կ'ունենանք, ըլլայ մանկութեան, ըլլայ երիտասարդութեան, չափահասութեան և ծերութեան մէջ. այս մասին նիւթս կրնան լուսարանել հետեւեալ համարները. Թու. ԻԸ. 2-4։ Աստուած կ'ուզէ որ իր զաւակները մատուցանեն ողջակէզներ առտու, իրիկուն և մշտնջենապէս։ Ճշմարիտ Գրիստոնէութիւնը զոհողութեան կեանք է և պարտի ըլլալ։ Մենք միշտ մագլցելու ենք Մօրիայի լեռը Աբրահամի պէս, զոհելու մեր չքնաղ և թանկագին դանձերը։ Ղայս ընել՝ խօսքով չատ դիւրին է, բայց դժուար՝ քով դժուար։

Աբրահամի պատմութեան մէջ չատ ուշադրաւ է սա կէտը. ան իր ողջակէզին մատուցման համար կը կարօտէր դանակի, փայտի և կրակի։ Պահ մը դիտենք անոնց յատկութիւնները. դանակը կը կտրէ, կ'անջատէ և կը վիրաւորէ. կրակը կ'այրէ և կը բոցավառէ. փայտը կը յոգնեցնէ իր բռնակիրը։ Այսպէս

ալ երբ մեր ողջակէզները բերենք Աստուծոյ մատուցանելու, այդ դիւրին դժուար պիտի ըլլայ։ Շատ անգամ դանակներ և սուրեր պիտի խոցտեն մեր սրտերը, ցաւեր ու կսկիծներ պիտի այրեն ու բռնկեն մեր հոգիները, և մեր բեռին ծանրութենէն պիտի յոգնինք, և մեր աչքերը դառն արցունքի չիթեր պիտի կաթեցնեն. բայց հոգ չէ, որովհետեւ Աստուած մեզի հետ պիտի ըլլայ։

Այս պատմութիւնը կը թելադրէ մեզի դժուարեան Գրիստոնէական ըլլալ և մագլցել Մօրիայի լեռը, Աստուծոյ ձայնին հնազանդելու, ողջակէզները զոհելու համար. քանզի աշխարհս այդպիսիներուն կը կարօտի, և միակ ճամբան զոհողութեան կեանքն է։ Արդեօք մենք չե՞նք ուզեր այս դասակարգէն ըլլալ. արդեօք ո՞նի՞նք տակաւին բաներ զորս մեզի համար կը պահենք և կը խուստիինք Մօրիան մագլցելէ։ Քննենք սրտերնիս և տեսնենք թէ Աստուած մեզմէ ի՞նչ զոհողութիւններ կը պահանջէ։ Ան մեր ամէնէն նոյն բանը չուզեր, այլ մեր կարողութեանց համեմատ տարբեր զոհողութիւններ կը պահանջէ։ Մեզմէ ոմանք զոհելու են իրենց փամանակը, ոմանք իրենց զրամները, ոմանք իրենց փառքն ու պատիւը, ոմանք բաժնուելու են իրենց սիրելիներէն, միամօր և սիրելի Իսահակներ զրուելու են փայտակոյտին վրայ, զոհուելու ի սէր Աստուծոյ և ի սէր մարդկութեան։ Եթէ մենք մեզի ինկող բաժինը ընենք, Աստուած ալ անակնկալ միջոցներով զմեզ պիտի քաջալերէ։ Աբրահամ պատրաստ էր զոհելու ինչ որ ունէր. փայտ, դանակ, կրակ, բոլոր պէտք եղածն ունէր բաց ի ողջակէզէ, որ իր որդին էր։ Աստուած տեսաւ իր հաւատքը, հնազանդութիւնը, չորհեց յարմարագոյն ողջակէզ մը և լեցուց անոր կարօտութիւնն ու պակասը։

Բայց նայինք Եղիայի ալ (Գ. Թագաւորաց ԺԲ. 36-39). ան ալ Աստուծոյ ողջակէզ պիտի մատուցանէր. բոլոր պէտք եղած բաները ունէր բաց ի կրակէ։ Եղիան ալ Աբրահամի պէս Աստուծոյ բերաւ իր ունեցածը, և Աստուած երկնքէն՝ կրակ տալով լեցուց անոր կարօտութիւնը. մին ողջակէզ չունէր՝ բայց կրակ ունէր, միւսը ողջակէզ ունէր՝ բայց կրակ չունէր։ Սակայն Աստուած իւրաքանչիւրին պէտքին համեմատ օգնելով, մէկուն ողջակէզ,

միւսին կրակ չնորհեց և անոնց կամաւոր զոհին պակասը ամբողջացուց և փառաւորութեամբ անոնց ողջակէշնեքով:

Ուստի, ընթերցող բարեկամ, ինչ որ ունինք՝ զոհ սրտով բերենք նուիրենք Աստուծոյ, պատրաստ ըլլանք զոհողութեան և Ան մեր պէտքը պիտի հոգայ: Եթէ մենք Արքայ համի պէս ողջակէշ չունինք՝ Ան պիտի պատրաստէ: «Եւ Իսահակ իր հօրը ըսաւ, Հայր իմ, ահա կրակը և փայտը, բայց ողջակէշ ըլլալու գառը ո՞ւր է» Արքայամ ըսաւ, «Աստուած իրեն ողջակէշ ըլլալու գառը պիտի պատրաստէ» և Աստուած պատրաստեց:

Եթէ մենք Եղիայի պէս ողջակէշ ունինք և կրակ չունինք, Աստուած մեզի կրակ ալ պիտի չնորհէ: Եղիա մարգարէն իր զոհը մատուցանելու ատեն ըսաւ, «Ով Տէր, ինծի պատասխան տուր» և այն ատեն Տէրոյմէն կրակ իջաւ և ողջակէշը այրեց: Այսպէսով Աստուած պիտի չնորհէ մեզի ողջակէշ և կրակ մեր պէտքին համեմատ: Միայն թէ կարեւոր խնդիրը սա է թէ արդեօք մենք պատրաստ ենք ինչ որ ունինք բերել և Աստուծոյ սեղանին վրայ դնել: Արդեօք կ'ուզենք մազլցիլ Մօրիայի լեւը, Արքայամի հետ, զոհելու համար մեր ամենաթանկագին բաները, նոյն իսկ մեր ամենաթիրելի միածինները:

Ամփոփեմ. 1. Կեանքը մաղցելիք Մօրիայի լեւներ և բլուրներ ունի. մաղցիլնք գէպի վեր, հոգ չէ եթէ նոյն իսկ արիւնիւծ ըլլան մեր ոտքերը և խոցոտեալ՝ մեր սրտերը:

2. Գործնական Քրիստոնէութիւնը զոհողութիւն կը պահանջէ, ուստի պարտինք ի սէր Աստուծոյ զոհել ինչ որ յարդի է մեզի և սիրելի:

3. Մենք կեանքի սկիզբէն մինչեւ վերջը Աստուծոյ զոհելիք բաներ պիտի ունենանք. զոհողութիւնը ոչ թէ վայրկեանական այլ անւական պարտի ըլլալ:

4. Մեր Աստուծոյ մատուցանելիք զոհերը ըստ արժանւոյն կատարեալ չեն, բայց Աստուած մեր պակասը պիտի լրացնէ, եթէ իրեն բերենք ինչ որ ունինք: Քանզի Աստուծոյ կամաւոր զոհ մատուցանողները սեւէ բանի չպիտի կարօտին:

Աստուած տա՛յ որ ամէնս ալ զոհող ու զոհողը, Մօրիայի լեւը հաւատքով մաղցելու յօժար, ճշմարիտ Քրիստոնեաներ ըլլանք:

Մարտ, Աղջկանց Գովեմ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Ի ԲԱՅ ԱՌԵԱԼ Պ...

Բարեպաշտ երկրագործի մը տան մէջ պատին վրայ սա հին հանրածանօթ համար — նշանաբանը կախուած էր, «Ես ու իմ տունս Տէրը պիտի պաշտենք»։ Ու այդ համարը սոսկ իբր զարդ, անհոգ ու անխորհուրդ կերպով պատին վրայ եկած չէր։ Այլ տունին հօրը եռանդուն հողածուծիւնն էր յաւէտ զաջն գործնախանի վերածել անյապաղ։

Ուրախ էր տեսնելով որ Տէրը պիտի պաշտենք կամ անոր պիտի ծառայենք նշանաբանը իր տան անդամներուն վիճակին ըստ մեծի մասին կը պատշաճէր, միայն անոնցմէ մին — իր կրտսերագոյն որդին Պ... բացառութիւն մը կը կազմէր։ Պ... խոյս կուտար ամէն բանէ որ ղինքը Փրկչին հետ մօտաւոր աննշուրթեան կրնար բերել։ Իր դիրքը ոչ այնքան յայտնադիման թշնամական որքան չարունակ նոյն վիճակը պահող անսարքերութիւն էր։ Այս բանը դասն վիշտ կը պատճառէր հօրը։ Օր մը պատահեցաւ որ հայրն ու որդին սենեակին մէջ առանձին էին։ «Սիրելի որդիս» ըսաւ հայրը, զուարթ բայց որոշ չեղաով մը. «չեմ կրնար ու չեմ ուզեր Աստուծոյ ու մարդոց առջև ստախոս մը ըլլալ։ Քանզի տես — պատին վրայի պարբերութիւնը ցուցնելով — մեր այս նշանաբանը ստուրթին մըն է, քանի որ դուն ալ մեր տան կը վերաբերիս ու չես կամիր Տէրը պաշտել։ Աստուծոյ համար երբոր ժամանակս ներէ՝ անոր տակը խոյսը տատերով ի լաց առեալ Պ... պիտի դրեմ։ Դատ կը ցաւիմ այսպէս ընելու, սակայն ճշմարտութիւնը այս է»։ «Ի բաց առեալ Պ...» այս խօսքը օրն ի բուն որդւոյն զլիւծն մէջ կը դառնար։ Խօսքը սկսաւ ղինքը սարսել, ու Աստուծոյ Հոգին կարողացաւ հետզհետէ իրեն ցուցունել թէ ո՞րպիտի ախուր բացառութիւն մը կը կազմէր ինք իր սիրելեաց չրջանակին մէջ։ Եւ ահա շատ չանցած Պ... գէնընկէց եղաւ ու իր կեանքը այլեւս Յիսուսի, Բարի Հովիւին, Հեռացը մէջ դրաւ՝ ըսելով, «Տէր Յիսուս, քիզի ու քու փառացդ կը նուիրեմ»։

(Գերմաներէնէ ազատ թարգմանութիւն)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(ՈՁ-ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԱՂՔԻՒՐՆԵՐԵ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ)

Գրեց՝ Նմանողաց Նարայրակցութեան անդամ մը
Ս..

Այս հատուածը պիտի սկսինք դիւանագէտ և պատմաբան Գալիոս Կոստանիոս Տակիտոսի գործերէն մէջբերութեամբ մը: Ան ինը տարեկան տղայ մըն էր երբ Հռոմէ՛ աչրեցաւ, և այդ պատճառով յատակ կերպով պիտի կարենար յիշել այդ դէպքը և անոր վերաբերեալ պարագաները: Անոր մասին տեղեկութիւն կարելի է գտնել բոլոր Հռոմայնագիտարաններու և Հռոմէական Պատմութիւններու մէջ: Հետեւեալը՝ թէ՛ և համառօտ՝ բայց մեզի պէտք եղածն է, զոր հոս կը գտնենք.

ՏԱԿԻՏՈՍ, համբաւաւոր Հռոմէացեցի պատմաբանը, ծնած է Փրեկչական թուականին 55ին: Անոր կեանքին կանխագոյն դէպքերը արձանագրուած չեն: Հանրային պաշտօնի մտաւ Վեսպասիանոսի իշխանութեան օրով (Յ. Տ. 69-79) և համբաւաւոր դորապետ Ս. Յուլիոս Ագրիպպայի դստեր հետ ամուսնացաւ Յ. Տ. 78: Ան սերտ բարեկամ մըն էր Պլինիոս Կրտսերի, որուն նամակներէն կ'առնենք մեծ մասը այն տեղեկութեանց գործնք ունինք Տակիտոսի կեանքին մասին: Յամին 88 ան Պրէտորի պաշտօնը ընդունեցաւ: Իր ժամանակին ամէնէն պերճախօս ասանաբաններէն մէկն էր: Ներկայի իշխանութեան ատեն Հիւպատոս եղաւ Յ. Տ. 97... Անոր համբաւը գլխաւորապէս հիմնուած է իր Տարեգրութիւններուն վրայ, տամբովեց զիրքերէ բաղկացեալ, որոնք Հռոմէական Կայսրութեան պատմութիւնը կը պարտնակին Օգոստոսի մահէն (Յ. Տ. 14) մինչև Ներոնի մահը (Յ. Տ. 68):

Յետագայ հատուածին մէջ Տակիտոս Հռոմէի հրդեհին մասին կը խօսի (Յ. Տ. 64) և Ներոնի հանրային կապիածը իրմէ հեռացնելու գրութեան մասին խօսելով կը գրէ.

«Այսպէս Ներոն ելած զրոյցը խախտելու համար իր տեղը իբրեւ յանցաւոր դրաւ և կատարեալ անգլխութեամբ պատժեց այն մարդիկը, զորոնք հասարակ ժողովուրդը կ'ատէր իրենց զազանի ոճիրներուն համար: Անոնք

Քրիստոնէայ կ'անուանեին զանոնք: (1) 1 Քրիստոս, որմէ անուանած էր այս անունը, մեղացած էր Տիրերիոսի իշխանութեան օրով, փոխանորդ Պոնտացի Պիսպոսի ձեռամբ (2) և ապականիչ աւերորդապաշտութիւնը ատենուան մը համար զսպուեցաւ (3) 2 եւ յետոյ նորէն երեցաւ ոչ միայն Հրեասանի մեջ, ուր առաջին անգամ յատուց եկաւ այս չարիքը, այլ նաեւ Հռոմէի մեջ, ուր ամէն տեսակ սպանութիւններ ու ազտոտ ապականութիւններ կը կըղորոնան և նորաձեւութիւն կ'ըլլան: Առաջին անգամ ոմանք ձերբակալուեցան և խոտովանիլ բռնադատուեցան, և յետոյ անոնց տուած տեղեկութեան վրայ (4), մեծ բազմութիւն մը դատապարտուեցան ոչ այնչափ հրճիգութեան ոճիրին համար, որչափ մարդկային ցեղին հանդէպ իրենց աածած տեղութեան համար: (5) Եւ անոնք ոչ միայն մեղուեցան, այլ նախատինքով մեղուեցան. անոնց կենդանիներու մարմեր կը հազնէին շուներէ բլքատուելու համար, կամ խաչ կը հանուէին կրակով այրուելու համար, և երբ ցորեկուան լոյսը մարէր՝ իբրեւ գիշերուան լոյս վառուելու համար:» 3

Այս հատուածը համբաւաւոր է: Բոլոր գիտնականներ, Քրիստոնէայ և ոչ-Քրիստոնէայ, համաձայն են թէ այս Տակիտոսի գրիչէն է խկապէս: Լաւագոյն վկայութիւն մը հաղիւ կարելի է գտնել, կամ մէկը որուն յայտարարութիւնները աւելի ընդհանուր ընդունելու

1 Փոկագիծի մէջ գրուած թուանշանները Հատուած Բ. թուանշաններուն կ'աղինարկեն:

2 Հռոմէական պատմութեան գիտնքը որ Տիբերիոս Կայսրը մեռաւ այն թուականին զոր հիմա իբր Յ. Տ. 37 կը հաշուենք: Տիբերիոսի մահէն մէկ տարիէ նուազ ժամանակ մը առաջ Պոնտացի Պիլատոս Հրէաստանի իր պաշտօնէն հրաժարեցաւ, հոն տասը տարի մնալէ ետքը (Յովսէփոսի Հնախօսութիւնք, Գիրք. ԺԼ. Գ. 2) Հռոմէ մեկնեցաւ իրեն դէմ եղած ամբաստանութեանց պատասխանելու համար: Անոր համար պէտք էր պաշտօնի կոչուած ըլլար իբր Հրէաստանի փոխանորդ Յ. Տ. 26-27, մեր այժմու հաշիւին համեմատ, եւ այդ պաշտօնին վրայ մնացած ըլլալու էր մինչև Յ. Տ. 36-37:

3 Սուեռոմիոս, քանի մը տարի վերջերը գերելով կ'ըսէ այս դէպքին մասին. «Քրիստոնէաները, տեսակ մը մարդիկ որ նոր, չոր եւ վնասակար աւերորդապաշտութեան մը տուած են ինքզինքնին, կը մեղուէին ցաւաւով տանջանքներով: — Տարեգրութիւնք Կեսարաց Ներոն 16:

թեան մը արժանանար: Ան ծանօթ է Հոռոմայեցի պատմիչներու իբրեւ ամէնէն լուրջ ու վստահելիներէն մէկը, և արդի բոլոր Հոռոմայ Պատմութիւններ, որոնք Հոռոմէական կանխագոյն կայսրերու չքանին մասին կը խօսին, ասոր Տարեգրութիւններուն վրայ հիմնուած են:

Վերը մէջ բերուած հատուածը քննենք: Անոր մէջ պիտի գտնենք որ Տակիտոս մեզ հետեւեալ դէպքերը կը ծանօթացնէ. —

(1) Տիբերիոսի իշխանութեան օրով Հոռոմայեցի Փոխանորդ մը կար Պոնտացի Պիղատոս անունով:

(2) Անոր միջոցով Քրիստոս մը մեռցուցաւ:

(3) Այս Քրիստոսը Քրիստոնեաներուն ազանդին հիմնադիրն էր:

(4) Քրիստոնէութիւնը Հրէաստանի մէջ ծագում առաւ:

(5) Շուտով մինչև Հոռոմ ծաւալեցաւ:

(6) Այնչափ արագութեամբ և նորադարձներ ունեցաւ որ Հոռոմի հրդեհին ատեն Քրիստոնեայ հասարակութեան այն քաղաքին մէջ ձերբակալուած մասին վրայ կարելի էր խօսիլ իբրեւ մեծ քաղնութեան մը վրայ:

Հաղիւ կարելի է որ այս մեծ պատմագիրը սխալ տեղեկութիւն առած ըլլայ: Ան կը գրէր այնպիսի նիւթերու վրայ որոնց մասին չատմէն տեղեկ էր, նաեւ գործերուն մասին կայսրութեան մը օրուն մէջ կայսրէն ետքը ամենաբարձր պաշտօն մը վարած էր — Հիւսպատոսի պաշտօն: Ուրիշ ամէն ինդիւններու մէջ անոր տեղեկութիւնները իբրեւ հեղինակութիւն կ'ընդունուին, և ամէնէն անխոհեմ մէկը հաղիւ պիտի կրնար յանդգնիլ անոր Քրիստոնէութեան տարածումին մասին տուած տեղեկութիւնները վիճելի ներկայացնել: Սակայն

և ինչպէս նախորդ ծանօթութեան մէջ ցուցուցինք Պոնտացի Պիղատոս իբրեւ Հրէաստանի փոխանորդ իր պաշտօնին սխալ թ. Տ. 26 կամ 27: Հոռոմայ հրդեհը Հոռոմայ պատմութիւն գրողներուն գրածին համեմատ տեղի ունեցաւ թ. Տ. 64ին, ինչպէս կրնանք հաշուել այժմ: Ենթադրելով իսկ թէ Քրիստոս մեռցուցաւ Պիղատոսի պաշտօնավարութեան ուսուցին տարին՝ Հոռոմի այլեւս այս դէպքէն 37 տարիէ աւելի ուշ ատեն մը տեղի ունեցած էր կրնար ըլլալ: Ահա ժամանակի տյապիսի կարճ կամ մինչև իսկ նուազ շրջանի մը մէջ էր որ Քրիստոնէութիւնը հեռուէր նահանգէն մինչև կայսրութեան կեդրոնը ծաւալած էր:

և այնպէս, պէտք է յիշել թէ Տակիտոս իր ժամանակէն հարիւրաւոր տարիներ առաջ տեղի ունեցած դէպքերու մասին չէր որ կը գրէր: Եթէ այդպէս ըլլար, աւելի կարելի պիտի ըլլար սխալիլ: Բայց ան կը գրէր համեմատաբար մօտ ժամանակի դէպքերու վրայ — դէպքեր, որոնցմէ ոմանք իր օրերուն մէջ տեղի ունեցած էին, և մինչև իսկ իր աչքերուն առջև: Ասոր վրայ աւելցուցէք նաեւ սա իրողութիւնը թէ իր դիրքը, իբրեւ Հիւսպատոսի, դիւրութիւն կու տար իրեն դատական արձանագրութիւններու և նահանգային տեղեկագիրներու ծանօթանալու, դիւրին պիտի ըլլայ հասկնալ թէ անոր համար այսպիսի ինդիւններու մէջ սխալիլ գրեթէ անկարելի էր:

(Շարունակելի)

Յ Ա Յ Գ Ե Բ Գ

Ա. Կ. ԿԻԼՊԷՆԿԵԱՆ

Գիշեր եւ մըրքի՛ն. յուր եւ անեւ ինչ...
Կը նիւնե Բնութիւն կարծես մահու նիւն.
Ո՛չ ճայն, ո՛չ նըւայ, ո՛չ հիծիւն նըւայ.
Անըստգութի՛ւն մահաբոյր, աւա՛ղ...
Կը փառեւ նըւայ, աւա՛ղն աւելի՛
Մարն ինծի ճըլաւր քըլի, տաւալի՛, ...
— Յանկարծ գիշերին անդունդին անեղ
Կը ծընի այգուն յոյսը փառաւեղ.
Անոյսը կ'երգէ՛, կը զանգէ՛ անստ,
«Փա՛ռք Բեզ, Արարի՛ց, նըգոր, նըւալաւաւ:»

Մըրքի՛ն եւ հոգիս, ճիւղաբոյր, անձայն...
Մըւայը մեղի՛ կը պարտէ զայն.
Թմրա՛ծ եւ հոգիս, անշա՛րժ, անխըլի՛րս,
Ա՛յ ճի յարախտ, մեռած ե իմ սիրս...:
Ի գո՛ւր կը սրտայ իմ առկայժ պարտոյ.
Շարիս անմաւոր ե, ելլե՛ անըստոյ.
Ու մարն աւելի՛ անարկու քըլի
Մահեկնով հոգիս անըստն՝ ան զաւի...:
Իմայն կը ցրուի մըլընն անխարս,
Ու քո՛յ կը ծագի տարբ յոյս անարս.
Կ'ողորդեւ հոգիս շարեղ անապակ,
Կ'արծարծեւ Բարոյն, ճընարսին փալաւ.
Մեղի՛ն ազատուած, պարզե իր քեւեր
Հոգիս, արցունքի հովհեւ քոյ՛ի՛ վեր
Զըւարթ, հընայուած, անասնուն խանդի

Երգել քարոսքիւնդ ու սերդ ցայց ու ին
— Թող արդարաբնական անըսպառ արեւ
Վառի՝ հոգիս երկրնիս վերեւ,
Լեզուս թող քո փառքը երգե՛ միշտ, Հա՛յր իմ,
Թող միշտ տուրք սիրոյդ բոցերովն այրի՛մ...:

ՄԻԱՅՆ ԹԻ ՀԱՌԱՏԱ

.Ա. ՅԱՆՈՒԲԵԱՆ

Դու յոյս մը կ'ուզե՞ս քիչ քան Ծիր Կաթին,
Որուն շարերը հոգւոյդ մէջ կաթին,
Եւ ըզհզ հաւնակ յոյսով ողորդեն:

Առ դու այդ յոյսը Ծրնունդի Աստիկն:

Դու փունջ մը կ'ուզե՞ս, որուն ծաղիկիս
Բոյրը քեզ անհաս կեանք մը տա կրկին,
Որուն Յիսուսին բիրտ ըլլայ ցօղիկ,
Գերսեւեանիկն քաղէ այդ ծաղիկ:

Ունենայ կ'ուզե՞ս անհաս ասպար՝
Երբ անպաշտպան ես ու անպաշտպար,
Որով Սասանին փշրին նեղ ու գեղ,
Բրիստոսի հուշն սու վեհ Գողգոթայէն:

Ունենայ կ'ուզե՞ս վայր մը ուրիշ վեր
Թոյնի դեպ Աստուծոյ, քանս քո քեղեր
Անկողմնական մէջ փառ անծայրածիր,
Հաւրարձանս Լեւոնէն դու վեր պրացիր:

Ունենայ կ'ուզե՞ս լեզու մը հուրի,
Որով անեկ ազգ, ցեղ կը քարքառի,
Որ կը յարողորդի շրնարի՛ք Սբ. Հոգւոյն,
Սիօնէն ինդրէ այդ հուրի լեզուն:

Բայց ունենա՞ւ յոյսն այդ քիչ փայլուն,
Փունջի այդ կեանաստ, բոց հուրի լեզուն,
Սրբացումի վայրն, պաշտօնի իրան այդ՝
Անպաշտպան պիտի ե ունենայ հաւատ:

ԿԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ԱՆԻԷՆ

ՕՐ. ԷԼԻԶԱ Գ. ԱՊԼԱՆՏԵԱՆ

(Մարգարանի Ե. Կ. Բ. Բնկերակցութեան գրական
մեկ ժողովին մէջ արտաստեալ)

Շատ անգամ Անիի աւերակներուն մէջ
պատկերը և կամ Անիի ողբերգը՝ մանկան մը
օրորոցին քով վշտահար մօրմէ մը երգուած,
(Անի քաղաք նստեր կուլայ) կը բռնկեցնէին
երեւակայութիւնս և աչքերս գոց կը թռչէի,

կ'անցնէի լեռ ու սար, մինչև հասնէի ըզձալի
Անին: Ու ես ինձ համար երեւակայական Անի
մը ունէի: Հոն արեւը ընտել էր ծաղկեր, եր-
կինքը միշտ մութ, ամպերն ալ միշտ արցուն-
քոտ էին: Անոր նսեմ աւերակաց վրայ ան-
կեալ Հայութեան մենաւորիկ ուրուականը կը
գեղերէր, կը շրջէր շարունակ, բուրու վա-
յիւնը հովին հետ սարսուռ կը ցանէր չորս զին
և հեռուէն Հայը վախկոտ աչքերով անոր կը
նայէր:

Տարօրինակ կեանք, երբեք խորհած չէի
թէ օր մը այդ երեւակայական ճամբորդու-
թիւնս իրականի պիտի փոխուէր, ու յիշուի
պիտի քալէի գէպի Անին, թէ կենդանի աչ-
քերով պիտի տեսնէի աճիւնները մեր նախա-
հարց և ձեռքերովս պիտի չօշափէի անոր հողն
ու քարը նուիրական:

Եկուք, ունկնդիր, անգամ մըն ալ ի միա-
սին անցնինք նոյն արահետէն ու մեր ուխ-
տագնացութիւնը կատարենք գէպի Անին, այն
վայրերը ուր մեր մարմինէն ու արիւնէն և
ղող Հայը ապրած ու մեռած է, ուր Հայու-
թեան փառքը թաղուած է. ու շիթ մը ար-
ցունք թափենք այն քարերուն վրայ՝ որոնք
օր մը Հայ հերոսին արիւնէն կարմիր ներկուած
են: Բայց յատուկ երթալէ առաջ վայրկեան մը
եւ երթանք՝ եթէ կ'ուզէք՝ ինձ հետ զգալ ու
ինձ հետ տեսնել:

Վանէն Անի, գիւտէ՞ք ինչ կը նշանակէ այդ-
մեր գերազե հայրենեաց սրտէն անցնիլ: Անցած
էի Վանայ Ծովափին քովէն՝ որուն զգուտը,
կապոյտ, սէր-պիտաները շատ բան կը խօսէին,
շատ բան կը պատմէին ինծի: Ողջունեցի Արա-
բատը փառապան, Մասիսը Հայկական, ու-
րուն յաւերժ սպիտակ, խորիւս զուլը ամ-
պերը ձեղքելով անոնցմէ վեր կը կանգնի —
(հաւապատկերը Հայուն): Ծրջած էի Վաղարշա-
պատը արքայական, իջմիածինը: Հոն ամէն
ինչ փառաւոր էր ամէն ինչ կենդանի, բայց
հոն ալ աւերումը, անկումը կը հալածէր մեզ:
Լսեցի և տխրութեամբ տեսայ թէ կրօնի այդ
ահագին կեդրոնը շատ հեռի էր իր նպատա-
կէն: Երբ ուսանողներու անհաւատութիւնը
լսելով զարմանք կը յայտնէի, վարդապետնե-
րէն մին ըսաւ, «Ի՞նչ ընենք, օրիորդ, երբ
բուն իսկ առաջնորդ հայրերը չեն հաւատար
իրենց կատարած պաշտամունքին»: Նեո մը

նետուած անգիտակցօրէն՝ հոգիս խոցեց կարելէր : Ա՛լ այն բողբոջէն շուրջս ամէն ինչ կարծես մոխիր դարձաւ : Ի՞նչ կ'արժէ մարմին մը, որքան ալ գեղեցիկ ըլլայ, առանց հոգիի՝ դիակ մը միայն : Քիչ առաջ ալ կտրած անցած էի Արաքսը մեր սիրելի՛ որ հանգարտ հանգարտ կ'երթար, կ'անցնէր, իբրեւ թէ բնաւ բան մը պատահած չըլլար իրեն, իբրեւ թէ անոր պղծութիւնը ջուրերուն մէջ մի կաթիլը արիւն արցունքներէ կազմուած չըլլար :

Ահա այսպէս սիրտս բեր յիշատակներով ասի, հոգիս վիշտերով պարուրուած ճամբայ կ'ելլէի գէպի Անի : Մութ գիշեր մըն էր, Երեւանէն Թիֆլիզ տանող շողեկառքին մէկ վահանին պատուհանէն կը հսկէինք քանքուն՝ չփախցնելու համար կայարանը ուր պիտի իջնէինք, անկէ մեր հետիոտն ճամբորդութիւնը սկսելու համար : Կէս գիշերի մօտ էր, կայարանին մէկ չոր նստարանին վրայ դուրս դրած, Անին երազելով քնացայ : Առտուն կանուխ առաջնորդը ձայն տուաւ : Քանի մը բողբոջէն պատրաստ էինք : Փրօֆ. Մանիսաճեան, որուն հետ կը ճամբորդէի, Վանէն գէպի Մարգուան, և ես : Ուղեւորի փոքրիկ պայուսակները ձեռքերին, կ'երթայինք առաջնորդին ետեւէն, վախկոտ ակնարկով մը հորիզոնին բարձրութեանց մէջ Անին որոնելով միշտ : Ժամու մը թեթեւ վերելքէն ետքը, հեռուն, լերան մը գագաթին վրայ, քարակոյտ մը մեզ ցոյց տուաւ առաջնորդը : Անի՛ն էր : Արեւն այդ առաւօտ աւերակաց նսեմ ծալքերը լուսաւորեց մեր կարօտալի նայուածքին ի պատասխան : Հոնկէ մեր հեռաւոր ողջոյնը խրկելով Անին՝ յառաջ անցանք : Գրեթէ ժամ մըն ալ փախէլէ ետքը ինքզինքնիս գտանք փոքրիկ Հայկական դիւղակի մը մէջ : Խորքոց կը կոչէր զայն գիւղացին : Հոն հին նահապետական կեանքն է որ կը տիրէ, պարզ, մաքուր ու սիրուն : Հայութեան այդ փոքրիկ մնացորդը կարծես հաւատարիմ մնալով իրենց մայր քաղաքին՝ չեն ուղած դատուիլ անկէ, այլ անոր մոխիրներուն քովիլը թառած զայն պաշտպանել կ'ուզեն զեռ, աւերակները հոկել կ'ուզեն նման այն թուշնին որ իր աւերակ բոյնին շուրջ աղեկառու ճիչերով կը թռչի, կը թռչտի ու չուղեր հեռանալ բնաւ : Տխրութեամբ կը պատմէին մեզ թէ տարին քանի մը անգամ

հոն ուխտի կ'երթան : Ալ կը մնար մեզ անցնիլ Ախուրա գիւղակը՝ որ վարը, խորունկը, խաւ մանչիւններով ու կատաղի զաւարուաներով յառաջ կը սողար փրփրայով և ժայռուտ ափերը ծեծելով շարունակ, և քանի մը բլրակներու կողերէն դառնալ որոնք տակաւին կը ծածկէին Անին մեզմէ : Քանի՛ դժուարին էր քալել զետակին եզերքն ի վեր նաւակին հասնելու համար որ մեզ դիմացի եզերքը պիտի անցնէր : Այժմա՛մի ոտքեր ունենալ պէտք էր մէկ քարէն միւսը ցատքելու համար, շատ անգամ ձեռքերն ալ օգնութեան հասնելու էին չէյնալու համար : Բայց ինչ հոգ, Անին կը մագնիսացնէր, կը քաշէր զիս և առանց երբեք յոգնութիւնը մտածելու, բայց միայն Անին՝ մինչև որ ինքզինքս հոն դուայ : Ահա պարիսպներու կոտորները չորս դիւ, ահա եկեղեցիներու գմբէթները, ու հեռուէն միջնաբերդին կմախք մնացորդները կ'երեւին : Իրականապէս հոն էի : Այդ օրն ամբողջ աւերակներու մէջ ապրեցունք, աւերակներու մէջ չրջեցանք : Երբեք անցած էք քայքայուած, աւերակ չէնքի մը քովէն : Ե՛հ, Հայուն հարցնելու չեմ այդ բանը, ան շատ, շատ ծանօթ է աւերակներու հետ : Բայց գիտէ՞ք ի՞նչ կը նշանակէ կործանակալ քաղաքի մը մէջը կայնիլ, ու մահաւանդ երբ քուկդ է ան : Անին իր աւերակաց վսեմութիւնն իսկ կորսնցուցած է գրեթէ : Հոն չես գտար այն սարսուռը զոր շատ աւերակներ կը պահեն իրենց մութ խորքերուն մէջ, բայց Անին ալ իր խոռվքն ունի, իր յոյզերը անպատմելի : Ու կը փորեն զայն հիմա, գործաւորներու խումբեր, Ռուս կառավարութեան կողմէն, կը բանան Հայուն գերեզմանը որ գտնուէ ի վեր գոցուած ու լուռ կը կենար : Թանգարանին մէջ, որ հին մզկիթի մը ներսի կողմը զետեղուած է, յարուած կը կենային ձերմկած ոսկորները, դատարի գանկերը անցեալ Հայուն : Մեռելական թախիժ մը կը չըրջապատէ հոն ամէն բան : Քովէ քով տեղաւորուած են դարակներու վրայ Հայուն երեւնի կեանքը պատկերող առարկաները, կահ կարասիք, հագուստի կտորուանք, զարդեղէններ, զրամներ, խաչքարերու, քանդակներու քեղծոյններ որոնք ինչե՛ր կը խօսին, ինչե՛ր կը պատմեն :

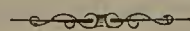
Հողաբլուրի մը վրայէն կարմրուկ քանի

մը վայրի մեկտակ փրցուցի գրքոյկի մէջ պահելու, իբր յիշատակ այդ օրուան: Ո՛վ գիտէ թերեւս շատ, շատ առաջ օր մը անոնք այդ կարմիրը ինծի նման Հայուհիի մը սրտին աւրիւնէն դողցան ու իրենց կեանքը անոր ածիւնէն առին: Ու հոն չորսդիւս կը նայիմ: Բա՛բէ, ի՞նչ էր մեր Անին ու ի՞նչ եղաւ: Օր մը թըշնամին այդ ամրակուռ քաղաքին սոսկմամբ կը նայէր, թռչունը ահով կը թռչէր երկնակտրեւ աշտարակներուն վրայէն, պատերազմական շեփորին ձայնը ահազնալուր՝ կը դղրդէր չրջակայ լեռն ու սարը, յաղթական զօրաց աղաղակները քանիցս սարսած են սա հսկայ ժայռերը, ու եկեղեցական զանգակներու զօղանչիւնը օդը կը թնդացնէր, արքունի պալատականը, պատերազմիկ զօրականը՝ ու Հայ ազատանին ի միտսին հաւաքելով: Այսօր մեռելութիւն կը տիրէ հոն, աւերակ, աւերակ է ամէն ինչ: Հողը, որուն վրայ կը քալեմ ու կը շրջիմ, պատերու կատարներով հիւստեւած է, որոնք օր մը ընտանեկան տաքուկ բոյն մը կը կազմէին ուր Հայ աղջիկը աղատ ու անլախ կ'ապրէր: Այդ երբեմնի խորիտ պարիսպներու վրայէն աւերումի անողոք ձեռքը մէկիկ մէկիկ կը քակէ շարունակ ամրապինդ հիւսկերը: Եկեղեցիները միայն՝ ժամանակի ընթացքին անտարբեր ու արհամարհոտ, դեռ վեր կը կանգնին դառն թախիծով մը, վեր բռնելով իրենց ծակ ծակ կմախքը: Անոնց փառազարդ, դեղաքանդակ ձակաւաներէն անձրեւը դեռ չէ կրցած լուալ ամէն շքեղութիւն: Պատուհաններու լերկ բացուածքները, կմախք զանկերու վրայէն դատարկ աչքերու պէս քեզ կը յառին սպուշի անթարթ նայուածքով: Աղաւնիները բոյն դրած են տաճարներու գմբեթներուն մէջ, ուր իրենց մեղամաղձիկ վու վու ներովը հինաւորաց յուզիչ շարականներու արձագանգը կը կրկնեն կարծես: Մոզէսները իրենց պարը կը դառնան քայքայուած պատնէշներուն վրայ: Ամէն փոս գերեզման մըն է հոս, ամէն ձայն հառաչ մը, ամէն քար յիշատակ մը այդ թախծութեան աշխարհին մէջ. ու միւս կողմէն անզգայ ձեռքեր կը փորեն Անին, կը կըտրեն անոր աղիքը ու դուն զայրացկոտ չեչուով մը կ'ուզես խլել բրիչը անոնց ձեռքէն ու ըսել, «Ի՞նչ կ'ընես, աս իմ է, թող որ իմ ձեռքերովս բանամ այս դամբանը նուիրական:» Բայց

օտարները կը փորեն Անին, Անին Հայկազանց, որուն համար օր մը հայրենասէր Հայորդին իր սիրտը պիտի գործածէր իրեւ վահան թշնամուոյն նայուածքէն իսկ պաշտպանելու: Ի՞նչ էր և ի՞նչ եղաւ: «Աւա՛ղ փառաց սնցաւորի:»

Եկէք, ընկերներ, եկէք վերականգնենք Անին աւերակ: Մեր ձեռքերովը անոր մէն մի քարը իր տեղը դնենք, մինչեւ որ ան աւելի փառաւոր ըլլայ քան առաջինը. այնքան ամրապինդ հիւսկնք անոր պարիսպները որ թշնամուոյն հուրն ու շանթը ա՛լ անկէ ներս չկրնան թափանցել: Այնքան շարացիկ ըլլան անոր պալատները որ թունալի նայուածքներ չկրնան անոնց յառիկ: Է՛հ, զիս յիմա՞ր կը կարծէք, Անին վերականգնել, ի՞նչ կ'ըսեմ. այո, Անին անցած է, բայց ահա աւերեալ Հայու թիւը մեզ կը շրջապատէ: Օտարին սուրն ու զէնքը կործանեց Անին, այսօր օտարին մօլու թիւնները կը թունաւորեն մեր սիրտն ու հոգին, ստրկութիւնը կը քայքայէ Հայուն նկարագրի պարիսպները: Թշնամուոյն ահն ու սարսափը չկրցան մեր կրծքը տապալել, դեռ սգաւոր Անին մէջ իսկ մե՛ր եկեղեցիները կանգուն կը կենան, ուր մենաւորիկ, խեղճուկ քահանան ամէն օր գէթ աղօթք մը կը փափայ, բայց անհաւատութեան զգուռը դեփիւսը մեր սրտի հատորները կը հեռացնէ անկէ մէկիկ մէկիկ: Եկէք, ընկերներ, ձեռք տանք իրարու, ձեռք տանք մեծ Հայուն: Եթէ մեր սլոքը ցորեն մըն է սոսկ՝ ժայռերը պիտի կրնայ պատուել եթէ աճի, թէ այն միայն կաթիլ մը ջուր է՝ աշխարհը շարժող շողի պիտի դառնայ, եթէ գործենք: Մենք շատ ենք լացեր, շատ ենք հառաչեր. ա՛լ թողունք ատոնք, գործի սկսինք, քանի արին կայ մեր երակներուն մէջ, քանի մեր սիրտը դեռ կը բարախէ. ու երբ Հայու թիւը վերականգնի՝ Անին կանգնած պիտի ըլլայ արդէն իսկ:

Արեւն այդ երեկոյ տոգոյն ցոլքերով լուսաւորեց աւերակաց կատարները մեր հեռաւոր յետահայեաց նայուածքին ի պատասխան, և ստուերները դարձեալ քողարկեցին սգաւոր Անին, երբ մենք յոգնած ու պարտաւոր կը դառնայինք: Այդ օրէն ի վեր երեւակայական Անին տեղը իրականը դրաւ, ու շատ անգամ մաքով կը թափառիմ տխուր յիշատակներու հետ, զորոնք հողուոյս խորը կը պահեմ միշտ:



ՏՂԱՅՈՑ ԷՋՐ

ԿԱՂ. ԻՇԽԱՆԻԿԸ

ԵՒ

ԻՐ Թ.Ռ.ԶՈՂ. Լ.Օ.Դ.Ե.Ը

Առաջ մեր դեռահասներու եւ արեւելահասներու համար

Հեղինակ՝

Թարգմանիչ՝

ՄԻՍԻՍ ՄԻԻԼԸՔ ՔՐԷՅՔ

ԳՐԻԶ - ՔՆԱՐ

ԳԼՈՒԽ Ժ.

1.

Իշխան Յաւակ մեծ թաղաւոր մը եղաւ. ան թէև փոքրահասակ՝ կրցաւ «իր ժողովուրդին հայրը» ըլլալ, ինչպէս պէտք էն ըլլալ բոլոր թաղաւորներ: Անոր իշխանութիւնը երկար — երկար ու երջանիկ եղաւ. կամ ի՞նչ էին անոր իշխանութեան գլխաւոր դէպքերը՝ ինչպէս արձանագրուեցան Տարաշխարհի պատմութեան մէջ:

Է՛հ, եթէ այս բոլոր հարցումներուն պատասխանել պէտք ըլլար՝ ուրիշ գիրք մըն ալ գրել պէտք էր: Եւ ես յոգնած եմ, աղաքս, յոգնած — ինչպէս կ'ըլլան երբեմն չափահասներ, թէև ոչ միշտ խաղով յոգնած:

(Ասկէ դատ ունիմ նաև փոքրիկ անձնաւորութիւն մը ինծի սեփական, որ թէև այս գիրքին բերնուց պատմութեամբ պատմութիւնը մօտիկ ընել չատ կը սիրէ, բայց անոր գիրի ամուսնունդն դէմ չատ կը արանջայ, և տունին մէջ ձեռքերը իրարու զարնելով ուրախութեամբ վազած էր՝ երբ մայրը պատմած էր իրեն թէ գիրքը գրելով լինեցած է: Բայց այդ նկատելի խնդիր մը չէ հոս):

Ես կրցածիս չափ պատմեցի իշխան Յաւակի պատմութիւնը, բայց Տարաշխարհի պատմութեան ցայտնիկ սեղանի վրայ. Եթէ գիտցող մը կայ՝ կին մը կամ էրիկ մարդ մը՝ թերեւս հաճի ուրիշ գիրք մը գրել այդ մասին: Բայց իմ գործս աւարտած է:

Սակայն այս մասին վստահ եմ թէ իշխան Յաւակ չատ աղէկ թաղաւոր մը եղաւ: Ոչ ոք կ'ընէ որեւէ բան նուազ աղէկ, մինչև իսկ աւանդական սովորական կեանքին ամենէն հասարակ պարտականութիւնը, ունենալուն համար գորչազգեսաց փոքր, ծեր կնոջ նման կրնա զամայր մը որուն անունն է — է՛հ, ձեզ կը թո-

ղում զայն դանել: Ոչ ալ, կարծեմ, որեւէ մէկը նուազ բարի է, իր մնացեալ կեանքին մէջ գործի և հաճոյքի նուազ կարող է՝ իր պատանեկութեան մէջ քիչ մը ապերջանիկ ըլլալուն համար, ինչպէս եղած էր իշխան Յաւակ:

Չեմ կրնար յանձնառու ըլլալ յայտարարելու համար թէ ան հիմա միշտ երջանիկ էր, — և ո՞վ այնպէս է. կամ թէ ան հոգեւ չունէր. ցուցուր ինծի անձ մը որ ազատ ըլլայ հոգերէ: Բայց որեւէ ատեն որ ժողովուրդը գինքը յոգնեցներ ու անձանդիստ ընէր — ինչպէս կ'ընէին երբեմն կառավարական արարողութիւններով և կուլուրտական եւ ուրիշ նման բաներով, ինքզինքնին բարձրացնելու և իրենց դրացիները վար ձգելու ջանքերով — ան կ'ապաստանէր վերնայարի սենեակը որ Գեղեցիկ-Լեռներուն կը նայէր, և իր գլուխը իր կնքամօր ուսին վրայ դնելով կը հանգչէր:

Նոյնպէս ան կ'օգնէր անոր երբեմն պատահող դժուարութիւններէն ազատ զուարէնելու համար — որովհետև անոր պէս ծեր իմաստուն կին մը բնաւ չկար: Երբ Տարաշխարհի ժողովուրդը ազմուկ յարուցանէր — ինչպէս կ'ընէին երբեմն, և արդէն ո՞ր ժողովուրդը առանց խժրելու կրնայ ապրիլ — և սկսէին դուլ, «վա՛յ քեզի, երկիր, երբ քու թաղաւորդ աղայ է», կնքամայրը մեղմօրէն կ'ըսէր անոր. «Դուն աղայ մըն ես, ընդունէ իրողութիւնը. խոնարհ և սուրբիւր յօժար եւ գիր: Ուրիշներու իմաստութեան կռիւնէ մինչև որ դուն ալ իմաստուն ըլլաս»:

Եւ ան այդպէս ալ բնաւ: Սորվեցաւ խրատ մօտիկ ընել, խրատ տալ չփորձած, սորվեցաւ հնազանդիլ, արդարութեամբ հրամայելու դուրս կարող չեղած:

Իր չուրջ հաւաքեց թաղաւորութեան բոլոր բարի և իմաստուն մարդիկը — իր բոլոր գործերը անոնց ներկայացուց և անոնց զաղափարներէն առաջնորդուեցաւ, մինչև որ ինք իրեն յատուկ զաղափարներ ունենալու չափ հասունեցաւ:

Այս ըրաւ ան աւելի արագ որչափ կրնար երեւակայել մարդ, ոչ ոք գիտցաւ անոր կրնա ջամբօր և թռչող-լողիկին մասին — երկու զաղանի չնորձքներ, զորոնք թէև չատեր կուս հեցին բայց գիտցող բնաւ չեղաւ: Չհասկցան նաև թէ ան ինչո՞ւ կը սիրէր այն վերնայարի

փոքր սենեակը. միայն կը կարծէին թէ զայդ կը սիրէր որովհետեւ իր մօր սենեակը եղած էր երբեմն, և անոր պատուհաններէն, ինչպէս հիմա կը վերջիւնէին մարդիկ, անոր մայրը մամերով կը դիտէր Գեղեցիկ-Լեւները:

Ան այդ պատուհանէն դուրս կ'ելլէր թուշուով իր թռչող-լօգիկով — ու այդ ոչ յաճախ, որովհետեւ ան քանի մեծնար՝ կառավարական գործեր արդելք կ'ըլլային իրեն իր թռչող-լօգիկը յաճախակի դործածելու համար, թէև ատեն ատեն կը դործածէր զայն: Միայն թէ հիմա անոր այդ պտույտները այնչափ հաճոյքի համար չէին, որչափ երկրին բարիքին համար բան մը տեսնելու կամ քննելու համար: Բայց ան իր կնքամայրին նուէրը առաջ եղածին չափ կը դնահատէր: Ան իր բոլոր շուարումներուն մէջ սիրտինք մըն էր իրեն համար, ինչպէս նաև յաւելում մը իր բոլոր ուրախութիւններուն: Ան գրեթէ կը մտնէր իր կաղութիւնը որ անրուստիկ էր:

Սակայն և այնպէս այն անգութ բաները, որոնք անոր համար կը սպառուէին, բնաւ տեղի չունեցան: Անոր գծախառնութիւնը շատ ծանր տեսակէն չէր վերջապէս: Ան շատ քիչ անյարմարութիւն ունեցաւ՝ մինչև իսկ ինքն իրեն համար՝ քան ինչ որ կը վախցուէր: Համբաւել վիրաբոյժներէ և մեքենագէտներէ բաղկացեալ յանձնախումբ մը անոր համար հնարեցին զոյգ մը զարմանալի անթացուպեր, որոնց օգնութիւնով — թէև ան բնաւ չկրցաւ դիւրաւ ու բարեձև կերպով քալել — կրնար քալել բոլորովին ինքն իրեն: Եւ անոր ժողովուրդը այնչափ կը սիրէին զայն որ անոր անթացուպին՝ Պալատին մարմարեայ յատակին վրայ հանած ձայնը չէին կրնար առանց ուրախութեան յուզումի լսել, որովհետեւ դիտէին թէ բարիք միայն կը հասնէր երբ ան իրենց մօտենար:

(Շարունակելի)

ՅՕՂՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

ԲԱԺԻՆ

ԱՐՏԱԳԱՂԹ

ՆԵԱՆ ՂԱՐԱՔԵՔԵՐԵԱՆ

Գ.

Ամերիկահայ գաղափարներ ընթերցողաց փոքր ի շատէ ծանօթացնելէ յետոյ, այս վերջիններու մտաց վրայ սեւեռել կը փափագինք կարգ մը ուրիշ իրողութիւններ ալ, զորս Ա-

մերիկա գալ ուղող ամէն Հայ կանխաւ դիտաւու է: Այս իրողութիւններէն մին է անհատութիւն Ամերիկեան կլիմային Հայ խառնուածքի և կաղմուածքի հետ: Ի բաց առեալ Գալիֆօրնիա, օգերն այլ նահանգներուն, որ Հայ գաղութներ հաստատուած են, աննպաստ են Հայու առողջութեան: Հայաստանի կլիման հակոտանեան է այս նահանգներուն կլիմային: Երկուշարթի ձմեռ է և կրկնոց կը հազնինք: Երեքշարթի դարուն է, հեղեղանման անձրևներ կը տեղան և մեր մանկութենէն ի վեր չլսած կառադի որոտումներ կը խլացնեն մեր ականջները: Չորեքշարթի ամառ է և կը բլրտինք ցորեկ ու դիշեր: Մենք Հայերս, ինչպէս Ամերիկացի բարեկամներու ըսած եմ շատ անգամ, կը սիրենք Ամերիկեան ազատ կառավարութիւնը և բարձր քաղաքակրթութիւնը, բայց կ'ատենք Ամերիկեան կլիման:

Պանդխտութիւն Ամերիկայի մէջ՝ անոր կլիմայէն ոչ ընդհատ անհաճոյ է Հայուն: Ամերիկա երթալը բնաւ չնմանի Պոլիս, Գահիրէ կամ Ռուսաստան երթալուն: Մօտ հարիւր միլիոն բնակիչ ունեցող այս երկիրը անապատ կը դառնայ Ամերիկացեան նոգեհ Հայուն: Ամէն Հայ գաղթական, հարուստ թէ աղքատ, յաջող թէ անյաջող, ուսեալ թէ անուս, կը վաւրակուի հայրենաբաղձութիւն (homesickness) կոչուած հիւանդութեամբ, որոյ պատճառաւ կեանքը սուգ և արտասուք կը դառնայ խեղճ Հայուն համար Ամերիկայի մէջ: Ես չեմ կարծեր թէ չափահաս հասակի մէջ այս երկիրը եկող Հայ մը կրնայ այնչափ օտարանալ որ այլ եւս չնեղուի հայրենեաց կարօտով: Եթէ կան այսպիսի Հայեր, որ սակաւաթիւ լինելու են, հրէշներ են: Հայրենասիրութիւնը բնազդ մ'է նման մայրասիրական բնազդին, զոր խեղդել եթէ ոչ անկարելի, գոնէ շատ դժուար է: Այս սրբազան հուրը ստոյգ է թէ տարիներու հոլովմամբ կը կորսնցնէ իր բորբոքը, բայց ցիւրանալ կը մնայ անշէջ և մինչև անգամ իր կայծերը մոխրի տակ թաղուած կը պահէ ամէնէն օտարամոլ Հայու սրտին մէջ: Մարմնոյ մէջ մտած փուշի մը պէս հայրենեաց կարօտը իր ներկա յաւիտեան միշտ զգալի կ'ընէ: Բանը այնպէս պիտի չըլլար, եթէ Հայուն պանդխտավայրն Պոլիս ըլլար: Ամերիկայի և Հայաստանի միջև նմանութեան եղբեր բնաւ չկան: Ամէն բան

Հայուն համար Ամերիկայի մէջ յոսից զգլուխ
կը փոխուի : Լեզու, ասպեկտներ, բարքեր,
կերակուր, օգ և կատակ մի կարծեմ կը լինէ
ըսեմ մինչեւ անգամ կատուններու կոտակա-
կերպը կը փոխուին : Հայաստանի կոռուղ կա-
տուններու մշակուիչը, անհման Ամերիկեանին,
բարձրաձայն է : Մեր կատունները կոռուած ժա-
մանակ անհամբեր են և շուտ մը կը սկսին զի-
րար խաժատել, մինչդեռ Ամերիկեաններ շատ
անգամ մշակուիչներ միայն փոխանակելով, այս-
ինքն՝ միայն բանակոտուով մը կը վերջացնեն
իրենց վէճը : Ազատ զաղալար մը տալու համար
այն մտայնութեան վրայ, յորում մենք Ամե-
րիկահայերու կը գտնուինք, թող ներուի ինձ
ընել հետեւեալ քանի մը մէջքերումսնեք իմ
օրագրութենէն :

Նիւ Եորք, Ապրիլ 7, 1897

Երեք օր է որ Ամերիկեան այս ուստանին
մէջն ենք և կը գտնուինք Հայ չըջանալի մէջ :
Մի Հայ ասքթորի թախանձանաց վրայ, մեր
չորս տարեկան աղան ախոռի մը վրայ կայ-
նած՝ ըսաւ հետեւեալ զոցը .

Հազիւ լրացաւ քսանմէկ տարին,
Ազուամազ բաւ երես ու ծնօտիս,
Թշերէն կարմիր վարդեր կը կաթի,
Ջիզերս ամուր ատես երկաթի :

Տուէք ինձ սուրեր, սարեր կործանեմ,
Ծառը արմատով դեմնէն կը հանեմ,

Սուր ակոսներովս երկաթ կը ծամեմ .

Մէջքս այգւան ոյժ, ասէք, ի՞նչ անեմ :

Քամառ-Քաթիպայի այս անմահ տողերը
աղուն արտասանած ժամանակը հայրենաբող
աղբորը երախայի մը պէս կու լար և զոց ար-
տասանուելէ յետոյ, ըսաւ «Աւա՛ղ, Մայր Հա-
յաստանի զրկէն անոր զաւակներէն մին ալ
խլեց օտարն» :

Ս. Լուիս, Սեպ. 23, 1897

«Այսօր նամակ մը ընդունեցի հայրենիքէն :
Նամակագիրը կ'ըսէ . «Քու հայրենեաց լեռներ
ու ձորեր, վանքեր ու եկեղեցիներ, ծառեր ու
ձաղկիկներ բարեւներ կը յղեն քեզ» : Այս յու-
ղիչ տողերը կը յիշեցնեն ինձ իմ հէք հայրենիքը
և կրակ կը լեցուի վրաս երբ զայն կը յիշեմ :
Կ'ուզեմ մոռնալ և աչքէս հանել Հայաստան .
բայց չեմ կրնար : Կ'աշխատիմ սեւաբալտ
Հայաստանի տեղ մեծափարթամ Ամերիկան
դնել, բայց չըլլար : Բան մը կայ մէջս որ չթո-

ղուր որ Ամերիկա կոռուան մը գտնայ մտքիս
և սրտիս մէջ : Անկրկելով չղթայով մը կապ-
ուած եմ Հայաստանի հետ : Խուլ ձայն մը կը
փախայ ականջիս, «Դուն մօտ քառասուն տարի
կը լինի որ ապրած ես Հայաստանի մէջ : Ծնած
ու մնած ես անոր օդովն ու ջուրով : Հոն են
քու պապերուդ գերեզմաններ, հոն են քու
մանկութեան վայրեր, վերջապէս հոն են զբո-
ռած քու կենաց զբոյժի քառասուն էջեր :
Դուն չես կրնար մոռնալ Հայաստանը, քանի որ
ծնած ու մեծցած չես Ամերիկայի մէջ» :

Ս. Լուիս 6 Դեկ. 1897

Այսօր մեր երկու մանչերը տարինք զրոյ-
բոց : Հոգիս ալեկոծեալ ծով մը դարձած է :
Ես հոգեկան այն վիճակի մէջ կը գտնուիմ,
զոր Աբրահամ սնեցաւ, երբ Մօրիա կ'երթար
Իսահակը ողջակէզ ընելու : Տժգոյն եմ և դա-
կահար, աչերս մթազնած են և ծունկերս
կ'իռնուի : Այնպէս կ'զգամ թէ երկու մատաղ
զաւակներս ողջակէզ ըրի : Դեռ զարոյց չհա-
սած, ճանապարհին ինձ կը հարցնէ զաւակնե-
րէս մին . «Հայրիկ, ինչո՞ւ տրտում ես երբ
տունէն դուրս ելանք, մայրիկն ինչո՞ւ կու
լար» : Այս հարցումը այնչափ չխոցեց սիրտս
որչափ խոցեց Աբրահամի սիրտը Իսահակի սա-
հարցումը . «Ահա կրակ ու փայտ, բայց ողջա-
կէզ ըլլալու գառն ո՞ւր է» : Ահա այսպէս մենք
այսօր մեր երկու զաւակները օտարի սեղանին
վրայ ողջակէզ ըրինք :

Ս. Լուիս Օգոս. 5, 1910

Հայ ընտանեաց մը այցելութեան կ'երթանք
և Ամերիկայի վրայ խօսակցած ժամանակը ըն-
տանեաց մայրն ինձ կ'ըսէ . «Կիրակի օրերը
պատահանէն նաչելով՝ երբ կը տեսնեմ ուրիշ
կնիկներ եկեղեցի կ'երթան և ես չեմ կրնար
երթալ, սիրտս կը մորմոքի և վա՛յ կը կար-
գամ ինձ որ կը գտնուիմ քաղաքի մը մէջ, ուր
չկայ Հայ եկեղեցի և Ասպիրեքէն ալ չեմ գի-
տեր որ Ամերիկացոց եկեղեցին երթամ : Ինձ
համար չէ այս երկրին մէջ եկեղեցին : Ինձ հա-
մար չեն Ծնունդ, Զատիկ, Կաղանդ և շատ մը
ուրիշ տօն օրեր : Թշուառ եմ ես այս երկրին
մէջ» :

Ս. Լուիս Մայիս 10, 1911

Քաղաքիս արուարձաններէն միոյն մէջ զբո-
նուող ինձ անծանօթ նորեկ Հայ երիտասարդէ
մը այսօր ընդունեցի հետեւեալ որոտածմիկ
նամակը :

Սիրելի Պ. Նշան,

«Ես տասնևինը տարեկան երիտասարդ մըն եմ: Կոտորածի ժամանակը հայրս սպաննեցին և ունիմ մայր մը և փոքրիկ քոյր մը: Երկու չարաֆ է որ Ամերիկա եկած եմ: Կեսնըս անտանկի եղած է ինձ հոս. վառն զի կ'ապրիմ միջավայրի մը մէջ, որու բնաւ վարժուած չեմ, Բրիտանիայի հօր, մօր ձեռքի տակ մեծցած ըլլալով: Մայրս, երբ Ամերիկա կու գայի, ինձմէ արտասուալից աչօք խօսք առաւ որ հոս Կիրակնօրեայ Դպրոցէն և եկեղեցիէն բնաւ բացակայ չդառնալիմ: Նա կը կարծէր թէ Ամերիկայի մէջ ուր որ երթամ՝ կրնամ գտնել Հայ եկեղեցի: Սակայն, աւա՜ղ, մարդիկ որոց հետ կը բնակիմ աղականեալ սրճարանի մէջ, կը խնդան իմ վրաս երբ եկեղեցւոյ, Կիրակնօրեայ Դպրոցի և բարի ընկերներու վրայ կը խօսիմ: Ասոնք իրենց պարապոյ ժամերը սրճարանի մէջ բախտախաղով կ'անցունեն: Իմ սիրելի մայրիկս և քոյրս եթէ իմանան թէ ես կ'ապրիմ այս տեսակ Հայերու մէջ, արիւն արտասուք պիտի թափեն ինձ համար: Ի սէր Աստուծոյ, ինձի այս սրճարանցիներու ընկերակցութենէն ազատուելու ճար ու ճամբայ մը ցուցուցէ՛ր:»

Մենք չառ պիտի ցաւինք եթէ մեր այս յօդուածաշարքը ապ ընթերցողաց սա անհիմն գաղափարը թե Ամերիկա գէշ երկիր մըն է, գոնիք է: Հեռի ինձմէ ընել այսպիսի ձրի զրպարտութիւն մը երկրի մը գէժ, որ բոլոր աղքատ և աղանց ապաստանարան և խառնաբան եղած է: Ակնհերե ճշմարտութիւն մըն է թէ Միացեալ Նահանգները ամէնէն լաւ գաղթաւայր կողմ երկիրն է: Ասոր պերճախօս ապացոյցն է սա կարկաստուն իրողութիւնը թէ հոն կ'երթան Իտալացիք, Գերմանացիք, Պոհնիացիք, Իրանացիք, Հայեր և այլ ուրիշ աղքեր: Ինչ որ մենք ջանացինք ապացուցանել՝ սա է թէ Ամերիկահայ գաղութը ձախողուած մըն է և ուստի շատ հեռի փայլուն յաջողութիւն մը ըլլալէ: Այս գաղութը նախ որ իր մատաղ հասակին մէջ գտնուելուն պատճառաւ հասած չէ այն հանգրուանը, ուր հասած են օրինակի համար Գերմանացիներ, և երկրորդ՝ քանի որ եկած է Թուրքիոյ պէս յետաձգեց երկրէ մը, չկրնար աչք տալ Գերմանացւոց և անոնց պէս շուտով գրաւել ըն-

կերական սանդուխի վերի աստիճաններ: Գերմանացիք յարմարցուած, իսկ մենք չյարմարցուած կը մտնենք Ամերիկա: Գերմանացի հողագործը այսօր կը համնի այս երկիրը և վաղը կ'ըլլայ Ամերիկայի հողագործնեւրէն մին: Սօլտան անուն Գերմանացի համարաբանական մը 25 տարեկան հասակին մէջ Ս. Լուիս կու գայ: Նախ կ'ըլլայ ուսուցիչ, ապա դպրոցի մը փոխ-տեսուչ, յետոյ՝ տեսուչ և հուսկ յետոյ վերատեսուչ քաղաքիս բոլոր դպրոցներուն: Փանի մը տարի առաջ մեռաւ այս մարդը և ամբողջ քաղաքը ի սուղ համակեց: Արքայաւայել էր իր յաղարհաւորութեան հանգէսը: Այսօր քաղաքիս ամէնէն հոյակապ ուսումնարանը, որ պալատի կը նմանի, ի յարգանս այս վախճանեալ Գերմանացւոցն յիշատակին, կը կոչուի Սօլտան Ուսումնարան: Քաղաքիս հասարակաց դպրոցներու մէջ կը պաշտօնավարեն հարիւրաւոր Գերմանացի ուսուցիչներ: Մենք մօտէն կը ճանչնանք ուսումնարան մը (High School), որ չորս Գերմանացիներ միայն Գերմաներէն կ'ուսուցանեն: Այս ուսումնարանին մէկ ուսուցիչը օր մը ինձ կ'ըսէր. «Երկաթի ձուլարանի մէջ գործաւորներու կատարած վտանգաւոր գործերու նման շատ մը գործեր, զորս այսօր Փոլանացիք, Հայեր և ուրիշ օտարալեզուներ կ'ընեն, երբեմն Իրլանդացիք կ'ընէին, բայց այսօր այս վերջինները իրենց տեղերը տուած են ուրիշ օտարալեզուներու, իրենք աւելի դիւրատար և չահաւէտ գործեր ընելով, օրինակի համար փոխի ըլլալով:»

Իտալացիք ալ, թէև ոչ Գերմանացիներու չափ, Հայերէն շատ աւելի յարմարցուած են այս երկրի համար: Միացեալ Նահանգաց մէջ կան Ամերիկացիներէն շատ սիրուած Իտալական երաժշտախումբեր, որոնց տուած նուագահանգէտները կ'արժանանան հաղարաւոր ունկընդիրներու: Ամերիկայնակ շատ մը Իտալացիք տէր են Հայոց բոլորովին անձանօթ եղող արհեստներու և արուեստներու, զոր օրինակ, արձանագործութիւն, խճանկարչութիւն, մարմարագործութիւն, երաժշտութիւն և այլն: Մի ուրիշ անյարմարութիւն, զոր Թըրքահայեր ունին, է գանդաղաշարժութիւն: Ամերիկայի մէջ ամէն բան անօրինակ արագուսթեամբ կը կատարուի: Մարդիկ Տաճկաստանի

մէջ կը կազման, Եւրոպայի մէջ կը քայլեն, իսկ Ամերիկայի մէջ կը վազեն: Ստույգ ըլլալով հանդերձ թէ Ամերիկահայ ներկայ գաղութը ունի ընդածին շատ մը անյարմարութիւններ, բայց ասորակոյտ չկայ թէ մեր զաւակները և թոռներ պիտի գերծ ըլլան այս անյարմարութիւններէն: Սակայն այն ատեն ոչ եւս է Ամերիկահայ գաղութը: Մեզի շատ երախայական կը թուին այն ջանքեր, որք կ'ըլլան Հայ սերունդը Ամերիկացիանալէ փրկելու համար: Այս ջանքերը շատ կը նմանին ջանքերուն այն պատաւ կնոջ, որ ովկիանոսի մակընթացութիւնը արգելելու համար աւել կը դարձածէր, ջուրերը մէկդի աւելելու և անոնց յառաջադրութիւնը արգելելու համար: Գերմանացուց պէս ազգ մը եթէ կը կլլուի, ո՞ւր կը մնանք մենք: Շատ Գերմանացիներու հարցուցած եմ թէ, «Եթէ պատերազմ փրթի Միացեալ Նահանգաց և Գերմանիայի միջև, դուք ի՞նչ գիրք պիտի բռնէք»: Անմիջական պատասխանը եղած է. «Անշուշտ պիտի թափենք մեր արիւնը Միացեալ Նահանգաց համար»:

Մենք մեր տան մէջ միշտ Հայերէն կը խօսինք, բայց մեզի անկարելի եղած է արդիւի մեր երկու տղայոց խօսիլ Անգլիերէն իրարու հետ: Դպրոցն է այն տաշար, ուր պէսպէս աղբեր կը թրուին և կ'ըլլան մի խմոր: Ամերիկո-Սպանիական պատերազմի ժամանակը, երբ մեր տղայք հաղիւ դեռ տարի մը գացած էին դպրոցը, անոնք մի օր տան դռնէն ներս մտնելուն պէս հեւ ի հեւ դէպ իրենց մայրը վաղելով ըսին. «Մայրիկ, մայրիկ, մեր ծովակալ Տուին Սպանիացիներէն առած է Մանիլան, Կեցցէ մեր Տուին, անկցի Սպանիա»:

Արդ, ով ընթերցող, եթէ Ամերիկա կ'ուզես գալ, որովհետեւ կը տեսնես թէ այդ է երկու չարեաց փոքրադոյնը, եկուր: Ամերիկա մի դար, որովհետեւ Մարկոս ու Կիրակոս եկած են: Չեմ կարծեր թէ մենք այսօր այսչափ Հայեր կ'ունենայինք Ամերիկայի մէջ, եթէ ամէն Հայ անկախարար մտածէր: Շատեր, խիստ շատեր հետեւողութեամբ կու գան և երկու չարեաց մեծագոյնն է, զոր կ'ընարեն հոս գալով: Դու զգուշացիր այս սխալ քայլն առնելէ:

Ս. Լոյս, Ամերիկա

Վ. Ե. Բ. Զ.

ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Սիրելի Տր. Մեքալեմ

Անցեալ օր այցելեցի Նամրունը (Լամբրոն) և օր մը անցուցի շուքին տակ այն մեծ բերդին որ Երբեմն իսլաւիկներէ դրաւուցաւ: Երբ անկէ երեք միոն հեռու աեղ մը կ'երթայինք, սր Սըղբը-Եայլասը կը կոչուի, ինծի ցուցուցին այն ժողովուրդը որ գերբուհ կիրծը ուրուն կողքին վրայ Լամբրոնացին Ներսէս Եպիսկոպոս անցուց իր վանական կեանքը: Հոն, Տարոսեան այդ լեռներուն մէջ, տեսարանը սքանչելի է: Իմ Հայ Ազգային պատմութեան ընթերցումներուս մէջ Լամբրոնացին ամենէն աւելի երեւակայութեանս վրայ ազդող դէմք մըն էր, և եթէ ճամբորդութիւնը անտանելի ըլլալու աստիճան դժուար չըլլար՝ պիտի փորձուէի ուխտագնացութիւն մը ընել զէպ այդ վայրը: Այդ պատահալութիւնը աւելի հետաքրքրեց զիս կարգաւու համար Օրմանեան Արքեպիսկոպոսի «Հայոց Եկեղեցի» անուն երկը, զոր մինչև այն ատեն ամբողջութեամբ կարդալու հաճոյքը չէի վայելած: Զայդ ընել յաջողեցայ հոս մեր ամբարանացին, Կէօզնէի մէջ, ոչ շատ հետի Չանսըր-Գալէէ որ այս ալ աւել բաժն է հին բերդի մը որուն մատուցին պատին վրայ Հայ հրամանատար զօրավար Սմբատ Հայերէն արձանագրութիւն մը թողած է՝ անցորդներէ իր հոգին խաղաղութեան համար աղօթք խնդրող:

Այդ պատմութեան գիրքը հաճոյքով կարդացի որովհետեւ Օրմանեան Արքեպիսկոպոս ազգին առջև մեծ պատիւ կը վայելէ, նիւթին մէջ հեղինակութիւն մըն է, և կը ստանձնէ մեկնել այն ոգին որ միշտ չարած է «Հայ Եկեղեցին» և այն վերաբերումը զոր ան ունեցած է հանդէպ ուրիշ «Եկեղեցիներու» և յարանուանութեանց, Առաքելական շրջաններէ սխալալ Հայաստանի մէջ Գրիստոնէութիւնը ներկայացնելով: Հետաքրքրական է տեսնել այն խանդը, որ վերջապէս հպարտութենէ ալ գերծ չէ, և որ կը յատկանշէ Օրմանեան Արքեպիսկոպոսի երկը: Վստահաբար ան կը սիրէ եկեղեցին, անոր աւանդութիւնները և իրաւամբ հառտաւ հիմ մը ունի հայրենատիրական հպարտութիւն մը զգալու համար սո առաւելաւն մէջ թէ եկեղեցին էր այն պահպանիչ ուժը որ պահեց Հայ Ազգութիւնը իր պատմական փոխութեանց մէջ, անցեալ հազարհինգհարիւրամեակի ընթացքին: Ան եկեղեցին վարդապետական հիմքը և ծիսական գրութիւնը կը թուապրէ, որչափ կարելի է

կարեւորները նկատի առնելով, բաւական ետ հէյտի պատմական ժամանակները, զուտ մը բաց ձգելով բարեկարգութեան և յաճաջօրինութեան համար, նաեւ արդարաւորութիւն համար այն վարդապետութեանց և ծէսերուն որոնք դարեւրու ընթացքին ներմուծուած են: Դարաւոր կազմակերպութեան մը, որ դարերու կատարի փոթորիկներուն զինադրած է, պատմական տեւականութեան պահպանումը և ներկայիս արտայայտումը այն կորովին՝ որ սպագային համար բարի խոտուամներ կը ներշնչէ, այս բոլոր մարդուն երեւակայութեան վրայ մեծապէս կ'ազդեն և հիացում ու յարգանք կը հրաւիրեն: Յայտարարուած ազատամտութիւնը և ուրիշներու հանդէպ ներողամիտ վերաբերումը պէտք է նկատել իբր յուսադրիչ նշաններ այն տեսակետով թէ բարեկարգութեան սղին, որ շատերու սիրած գրուած է և որուն կը ձայնակցի նաեւ ինքը՝ հեղինակը, պիտի կրնայ գործնական արդիւնքներ տալ մօտաւոր սպագայի մը մէջ: Բարեկարգութեան հարցը մեծ խնդիր մըն է և բարեկարգութիւնը պէտք է կատարուի բոլոր խնդիրը լրջօրէն ու սունճանալիքէ և եկեղեցիին հոգեւոր զարգացումին համար կարեւոր բոլոր բաները խղճամիտ նկատառումի մը ենթարկելէ ետքը: Ես ալ կը ձայնակցիմ ամէն անոնց որոնք այս նպատակով եղած բոլոր ջանքերու համար Աստուածային օրհնութիւն և յաջողութիւն կը մաղթեն:

Մինչ այս պիտի կը կարգայի միտքիս մէջ մտածում մը, որ նախապէս ալ կար, շեշտուեցաւ: Պատմութիւնը մինչև Գ դարուն վերջը կը ներկայացնէ ինչ որ կրնայ կոչուիլ Քրիստոսի եկեղեցիին Հայաստանի մէջ: Մինչև այն ատեն աղգային կազմակերպութիւն չկար: Օրմանեան Արքեպիսկոպոս կը ցուցնէ թէ «Հայոց եկեղեցին» ընդհանուր եկեղեցիին մէկ մասն էր մինչև Տիեզերական Գ ժողովը, և կարելի չէ գայն պատասխանատու նկատել վերջէն եղած բաժանումներուն համար: Գ. դարուն սկիզբն էր որ ան եղաւ «Հայոց եկեղեցի» ստանալով ազգային կազմակերպութիւն մը: Ես խնդիր չեմ ընել թէ այդ էր լաւագոյնը թէ ոչ: Կարելի է որ այդ պարագաներու տակ այդ եղած ըլլար լաւագոյնը: Մէջս սա մտածումը կը տպուէր թէ եկեղեցին աղգային զաղափարին յատկով անոր տեսութիւնը աւելի սահմանափակուեցաւ, Ընդհանրական եկեղեցիի ընդարձակ տեսութեան քիչ մը վրայ տալով: Անոր աղգային կազմակերպութիւն մը ըլլալու իրող-

ղութիւնն է որ յեղային զաղափարը կը շեշտէ: Այդ վերաբերումը կրնայ Հայերու միտքին մէջ հիմն ալ կարեւոր նկատուիլ՝ իրենց սոցալական ապահովելու համար: Բայց նորէն ալ մարդ չկրնար չբաղձալ որ Հայերը ըմբռնութեամբ թէ իրենք ինչ կը պարտին Քրիստոսեւութեան աւելի կանուխ իրենց մէջ մուտ գանելուն, յիշելով թէ իրենք ո՛րչափ տառապած ու յաղթած են անցեալ դարերու մէջ՝ Քրիստոսեւայ հերոսներու թիւին վրայ չատ մը մարտիրոսներ ալ աւելցնելով, պատասխանեն նաեւ ընդարձակուող սա տեսութեան ալ թէ իրենք ինչ կը պարտին զաշխարհ աւետարանելու այն մեծ ձեռնարկին, և թէ ինչ կրնան ընել իրենց ժողովուրդէն դուրս:

Ճիշդ այս կէտին կը յիշեմ Դեոպան փէյճի «Մէյֆլաուըր»-ի ուղերձին մասին տուած տեղեկագիրը և Առեւտրի թիւ 25-ին մէջ հրատարակուած ձեր խմբագրականը: Ան տեսած ըլլալու էր թէ այն սկզբունքները, որոնց համար «Մէյֆլաուըր»-ի մարդիկը մաքառեցան, կը յաւերժանան իրեւ սկզբունքներ որ մարդկային յաւաքօրինութեան հիմը կը կազմեն: Դուք տեսած ըլլալու էք այն յարանուանութիւնը, որ իր պատմութիւնը կրնայ մինչև «Մէյֆլաուըր»-ի մարդիկը ետ տանիլ, խորատուգուած այն մեծ եղբայրութեան մէջ որ պէտք էր կառավարուէր Հոգիովը Անոր որուն անուամբ Քրիստոսեւաներ անուանուած են: Եւ իսկապէս այս սկզբունքները պաշտպանուած և իրենց կատարեալ արդիւնաւորութիւնը ունեցած են Քրիստոսեւայ ճշմարիտ եղբայրութեան աւելի ընդարձակ տեսութեան մէջ:

Հոս չատ կը յարմարի այն աղօթքը զոր աւանդութիւնը Սր. Գրիգոր Լուսաւորչի կը վերագրէ իր չարչարանքներէն մէկուն անթով. «Ով Յիսուս, Որդի Աստուծոյ, որ երկինք համարածումիդ տեսն քու աշակերտներուդ խոստացար միշտ իրենց հետ ըլլալ և անոնց զօրութիւն և քաջութիւն չնորհելիք, չնորհէ նաեւ քու անարժան ծառայիդ որ զիմանայ այս չարչարանքներուն, և որ քու Աստուածային իմաստութեամբդ քու Անունդ ծանօթացուի այն հեթանոսներուն որ քեզ չեն ճանչնար, և քու ծառայիդ միջոցաւ չատ անմահ հոգիներ զղջումի գան»: Տա՛ր Աստուած որ այդ աղօթքը լիովին իրականանար արդի «Հայ եկեղեցի»-ին մէջ:

Պաղ յարգանքով

ՌԻ. ՆԵՍՊԻԹ ԶԵՅՍՊԵՐՍ

ՄԱՐԱՇԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԻՈՐ ԿԱՐԳ ՄԸ

Ուշադրութիւն կը հրաւիրուի սա իրողութեան թէ վարչական ժողովին անցեալ Յունիսին դռնարուած տարեկան ժողովին հաւանութեան քուէին վրայ Ուսուցչական ժողովը կարգադրած է մասնաւոր հնգամսեայ չրջանով կարգ մը ընդունիլ, 1914 Յունուարին սկսելու պայմանով:

Այս կարգադրութիւնը նպատակած է ներշնչող ու թելադրիչ ուսումնասիրութեան պատահութիւն մը պատրաստել կարգ մը երկտասարդներու, որոնք առաւել կամ նուազ փորձառութիւն ունեցած են Քրիստոնէական դոքտրին մէջ, բայց աւելան ջանքերու համար պէտք եղած պատրաստութիւնը չունին:

Այս հնգամսեայ չրջանին մէջ կատարուելիք դործին ընթացիւնը յետագայ համառօտ ծրագրէն կրնայ հասկցուիլ:

Վեր. Կարապետ Յարութիւնեան կարգը պիտի առաջնորդէ Հին Կտակարանի քանի մը մասերուն և մասնաւորապէս մարդարէութեանց մասին ընծայական ուսումնասիրութիւն մը ընելու համար: Կարգին քանի մը չարաթ դասախօսութիւններ պիտի ընէ Եկեղեցական Պատմութեան վրայ, մասնաւորապէս Բարեկարգութեան չրջանին վրայ: Մասնաւոր ուշադրութիւն պիտի ընծայուի Լուս. Եկեղեցիին վարդապետութեան և պատմութեան, ինչպէս նաև Թուրքիոյ եկեղեցական կեանքին արդի խնդիրներուն:

Վեր. Սիմոն Թէրզեան ուսանողներուն պիտի նպաստէ իր փորձառութեամբ ու խորհուրդներով հետեւեալ ուղղութեամբ — քարոզելու մեթոտներ, ուսումնասիրութեան ունակութիւններ, հովուական դործ և Քրիստոնէայ ուսուցչին և քարոզիչին աւելի ընդարձակ դործունէութիւնը: Պիտի տայ նաև դասախօսութեանց շարք մը՝ բոլոր աշխարհի վրայ միասնաբար կարժման մասին:

Վեր. Մր. Կուտուէլ ուսումնասիրութիւն պիտի ընէ Յիսուսի և անոր աշակերտներուն ուսուցումներուն վրայ, ջանալով նոր Կտակարանի սիրտին թափանցել: Ժամանակին երկրորդ կէտը պիտի յատկացուի վերաքաղելու Քրիստոնէութեան վարդապետական բովանդա-

կութիւնը, կարելի եղածին չափ պարզ և ուղղակի:

Ճեմարանը պիտի հայթայթէ սենեակ, սղասաւորներու վարձքը, վառելիք ու լոյս: Մարաշի մէջ կարելի է ամիսը մէկ Օսմ. ոսկիի չափ դռնարով մը ապրիլ՝ վերջիչեալ ծախքերը դուրս բլլալով: Ապրուստի ծախքին համար ուսանողը յանձնարարող կայանը պատահանատու պիտի ըլլայ: Նմանապէս նաև Մարաշ երթեկեկի ծախքերուն համար:

Այս կարգին համար այս կարգադրութիւնները եղած են այն հասկացողութեամբ թէ մեծապէս զգացուած պէտքի մը պիտի համար պատասխանէ: Ամէն ջանք պիտի ըլլայ այս չրջանը կարելի եղածին չափ ներշնչիչ ուսումնասիրութիւններով և ընդհարակցութիւնով ճախնելու համար: Այս ծրագրին մաս կը կազմէ նաև յառաջիկայ դարնան յարմար առնել մը տալը կամ աւելի օրեր ուղերձներու շարք մը տալ, Քրիստոնէայ Գործիչներու Համաժողովին մէջ եղածին նման ձևով մը, աւելի շատերու օգտակար ըլլալու և դասերուն մէջ չօչափած նիւթերն ու խնդիրները աւելի ծանօթացնելու համար:

Ի գլխաց Աստուածաբանական Ճեմարանին

Ֆ. Ֆ. ԿՈՒՏՈՒԷԼ

ՎԵՐ. ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԻԿԵԱՆ

Դառն տղաւորութեան տակ հողին յանձնեցինք անցեալ շարաթ օր մարմինը մեր ամենատիրելի բարեկամին, Վեր. Ստեփան Զորիկեանի: Գրեթէ երկու տարի չափ միեւնոյն յարկին տակ անոր այնքան մօտ ապրած ու անոր քաղցրիկ յիշատակներուն բաժնեկից ըլլալով, չեմ կրնար գիմարել իմ խռովեալ զգացումներուն, որոնք խոյանալ կ'ուզեն այդ յարգելի անձին ետեւէն:

Թերեւս իրեն առանձնայատուկ համեստութեան պատճառով շատերու անմանօթ կը մնար ան, սակայն մէկին էր որ իր ետին ձգած է արդիւնաւոր դործունէութեանց շարք մը: Անկարելի է ինձ արտայայտել այն բոլոր բաւականութիւնները զարմք դրած եմ յանձին Վեր. Զորիկեանի, զի ան անոնցմէ շատերով օժտուած էր:

Ծնած է 1847ին Նիկոմիդիոյ Օվաճըզ գիւղին մէջ։ Շատաւիրն է աննշան ընտանիքի մը, ու հազիւ տասնընչորս տարեկան հասակին թէ՛ մօրմէ և թէ՛ հօրմէ որբացած է։ Տասնեւթոր տարեկան եղած տառնը ընտանի մղուով մը առաջնորդուած է գանձելու ճշմարտութիւնը, ու այն ասպարէզը որուն մէջ քառասուն տարեկան եղի օգտակարապէս ծառայեց՝ արդիւնքը եղած է միմիայն նոյն միտումին։ Իրենց գիւղին գլխաւորն մէջ Սաղմոս ուսանելու ժամանակ յանկարծ զարթնում մը կ'ունենայ ու անուշադր լաներ մը կը նշմարէ այն Գիրքին մէջ, զոր ուսուցիչը անտարբերութեամբ կու տար իրեն։ Այդ թուականէն սկսեալ անկէա անյադ տենչով մը կարդալ սկսած է այն գիրքը, որ, աւագ, այսօր շատերէ կ'անարդուի։ Ու իր ծնողքին կորուստէն ետքը երբ իր օրապահիլը հայթայթելու համար Նիկոմիդիոյ ու Օվաճըզի ճամբուն վրայ դանուած կառավարական չորսուսի գործարանը կը դուռի, անկէա պղծիկ ինայոգութիւններով կը յաջողի վերջապէս Սր. Գիրք մը գնել։ Յիշեալ գործարանին մէջ գործաւոր եղած տունն ալ բնաւ չէ դադրած յաճախելէ այն հաստատութիւնը, զոր Նիկոմիդիոյ միսինարարական կեդրոնը հաստատած էր Օվաճըզի մէջ Աւետարանի ճշմարտութիւնները քարոզելու համար։ Քիչ առնէն, չնորհիւ իր ուշիմ ու խոհական յատկութեանց, կը յաջողի իր վրայ հրաւիրել ուշադրութիւնը Վեր. Փարսընսի, որ պատանի Ստեփանին մէջ կը տեսնէր Տէրօջը պատուական անօթ մը ըլլալու ամէն յարմարութիւնները։

Շատ շանցած Վեր. Փարսընս կ'առաջարկէ պատանի Ստեփանին զինքը զրկել Պրոսպայի Ամերիկեան դպրոցը, հետեւաբար 1866ին կ'առաջնորդուի Վեր. Րիչըրտսընի նախակրթարանը ի Պրոսպա, ուր շատ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ իր ուշիմութեան ու տաղանդին գործնական ազդեցոյցը կու տայ։ Ասոր վրայ միտնաբերուելու կողմէ կը զրկուի Մարգուան, ուր կ'աշակերտի Մր. Լէնրաթի, Մր. Սմիթի, Տր. Թրէյսիի և Տր. Հէրիքի ու 1872ին չրջանաւարտ կ'ելլէ թէ՛ Աստուածաբանական ձեռնարանէն և թէ՛ Բարձր. Վարժարանէն^(*)։

(*) Այս տոնը Մարդուանի Աստուածաբանական Դպրոցը չորս տարի էր, որուն առաջին երկու տարիներուն միջոցին լեզուներ եւ գիտութեան դասեր կ'աւանդէին, ու վերջին երկու տարիները զուտ Աստուածաբանական դասեր։

Հետեւեալ տարին Պարտիզալ ուսուցչութեան կը հրաւիրուի, ուր արատաւոր եռանդ մը և կարողութիւն մը կը ցուցնէ իբր ուսուցիչ։ Իր դաստիարակած աշակերտները ցարդ հիւսցումով ու պատկառանքով կը խօսին իր վրայ։ Այս տոնները Պարտիզալի եկեղեցիին մէջ ներքին վեճ մը ծագած ըլլալով Ռոստոմոյի հովիւ Վեր. Յովհաննէս Տէր Ստեփանեան կանչուած էր վեճը կարգադրելու։ Վեր. Չորիկեան քիչ ժամանակի մէջ շատ համակրելի կը դառնայ և Վեր. Տէր Ստեփանեան իր պաշտօնատեղին մեկնելու առնէ եկեղեցիին դռնը ասոր կը յանձնէ։ Վեր. Չորիկեան այս պաշտօնը հաւատարմօրէն կը շարունակէ մինչեւ 1878։ Այս միջոցին ինքը պատճառ եղած է Պարտիզալի Ամերիկեան Բարձր. Վարժարանին հաստատմանը, շարունակ Մր. Փարսընսի լեզուներով և միւս կողմէ պէտք եղած տեղեր գլխաւոր։

1879—80 Պրոսպայի եկեղեցիին մէջ պաշտօնավարած է։ 1881ին Մր. Հիչքոքի և Վեր. Պլիսի կողմէ Պայպըլ Հառուսի մատարան մէջ Թուրքերէն լեզուով քարոզելու համար իբր քաւրով կը հրաւիրուի և իրեն կը յանձնուի նաեւ յարակից գլխաւոր։ Վեր. Չորիկեան հոս ալ իրեն ուսուցիչ և իրեն քարոզիչ լաւ համբաւ մը կը չինէ իրեն, սակայն գործին ծանրութեանը չկրնալով տոկալ, կը քաշուի ուսուցչութենէն, միայն մաթեմատիքի և Սր. Գրոց դասերը իր վրայ առնելով։

Վեր. Չորիկեանի պաշտօնավարութեան այս չրջանը որքան արդիւնաւոր, նոյնքան դառն եղած է։ Համարի բնապետութեան ամէնէն վայրագ ժամանակին հանդիպած ըլլալով հազար ու մէկ զգուշութիւններ զինքը ամէն կերպով կաշկանդած են, և սակայն անկէա բնաւ չէ քաշուած Տէրօջը ծառայելու իր կոչմանը մէջ, ու արդէն իսկ իր ծանր զրադուսներուն վրայ կ'աւելցնէր նաեւ Կիրակնօրեայ Դպրոց մըն ալ, որ ցարդ կը շարունակուի Կէտիկ Փաշայի Ամերիկեան վարժարանին մէջ։

1902ին, երբ ծերութեան կնճիռները սկսած էին գծուել իր ճգնախնի վրայ, Խառքիւղի քաւրով ան պաշտօնին կը հրաւիրուի։ Հոս ալ լուս, սակայն արդիւնաւոր գործունէութիւն մը ունեցաւ մինչև իր մահուան օրը։

Վեր. Չորիկեան անմասն մնացած չէ նաեւ

գրեւելու մէջ: Ունի բաւական թարգմանութիւններ, որոնց մէջ «Ով տունդ որ ես դու ի բարձունս»ը առեւտրին չատերէ սիրուած է: Ունի նաև կտորներ «Քնար»ի և «Քնար Սրբազան»ի մէջ՝ Յովհաննէսեան ստորագրութեամբ:

Սակայն իր ամէնէն յատկանշական առաւելութիւնն էր համեմատութիւնը: Բնաւ չէր ուզեր իր անձը գովել ու իր կեանքի միջոցին ոչ ոք իր բերնէն բամբասանք լսած է: Ժողովրդական էր ան, ու իր հօտին անդամները զինքը «Պատուելի-հայրիկ» կը կոչէին: Դիւրին է մեծ մեծ առաքինութիւններու վրայ ճարտար քարոզներ խօսիլ, սակայն Վեր. Չորիկեան անոնցմէ չէր որոնք Վերիչին համար կը խօսին: Ապրեցաւ այն կեանքը զոր քարոզեց, ու անտարակոյս ճշմարիտ Քրիստոնեայ մըն էր: Բնաւ զանց չէր ընել ընտանեկան աղօթքները, միայն իր վերջին օրերը դադրեցաւ, երբ հիւանդութիւնը բաւական ընկճած էր զինք:

Այն պարապը որ կը զգանք քու մահուամբդ, ով Քրիստոսի արի զինուոր, բնաւ մոռցնել պիտի չտայ մեզի քու անունը, ու պիտի յիշենք քեզ որքան ատեն որ խօսինք խոնարհութեան, համեմատութեան, բարութեան ու անկեղծութեան երկնատուր շնորհներուն վրայ:

Ա. ԱՍՏՏՈՒՐԵԱՆ

Կ. պոլիս

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Հ. ՄԱՍԻԿՈՆԵԱՆ

Երկար տարիներէ ի վեր Պոլիսը ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը իր վրայ կեդրոնացուցած է զարմանալի և անախտալի գէպերով ու գիպուածներով: Այս քան անախտալիքութեամբ համախմբում աշխարհի որեւէ քաղաքակիրթ կամ կրտավայրենի երկիրներէն և ո՛չ մէկը ունեցած է: Շատ մը երկիրներու մէջ մենք ակնատես եղած ենք քաղաքական կեանքի յեղաշրջումներուն, որոնք քանի մը տարի տեւած են. այլ երկիրներու մէջ միմիայն երկրաշարժ մը եղած է և անոր աւերները համաշխարհային մամուլը ժամանակ մը զրադեցուցած է. այլ երկիրներու մէջ մարդիկ հնոտիւ տէ տառապած են մինչև որ ի վերջոյ աղէտը անյայտացած է. ուրիշ քաղաքներու մէջ մեծ

հրդէհ մը ծագած է և անկից ետքը նոյն քաղաքը դարձեալ մոռացութեան տրուած է. տարբեր երկիրներու մէջ պատերազմ եղած է և խաղաղութիւն կնքուելէն ետքը այլևս անոնց մասին չէ խօսուած. վերջապէս եղած են երկիրներ՝ ուր ներքին ըմբոստութիւններ ժամանակ մը զրադեցուցած են արտասահմանի մամուլը և ետքը դարձեալ ընդհանուր լուծութիւն մը պատած է զանոնք. ամէնէն վերջինն ալ յիշելով կան երկիրներ ուր ողորդումներ եղած են և մեծ փնտ սալով այլևս մոռցուած են: Մեր Աստուածօրհնեալ քաղաքը այս բոլոր դժբախտութիւններուն ենթակայ ըլլալով հանգրձմ դարձեալ իր սովորական ձևը պահպանած է և դարձեալ զարմանալի տարօրինակութիւններ մոռցնելու և յառաջացնելու ատակ շատ յաջող միջնորդ մը ունի: Ամենավերջին սակայն դարասկզբիկ տարօրինակութիւնը Հ. Մէնէվիչեանի բրած փորձն է Հայոց նախկին Պատրիարք Օրմանեան Սրբազանը «հաւատքի» բերելու համար:

Քսաներորդ դարուն մէջ, երբ կրօնական լայնախոհութիւնը կը տիրապետէ ամենուրեք, գիտնական վարդապետ մը, Մէնէվիչեանի պէս լեզուաբան մը, խղճի և մտքի ազատութեան ո՞ր օրէնքին համաձայն յանուն Պապին դերադոյն ջանք մը կրնայ ընել իր դաւանած սկզբունքներուն իրմէ շատ աւելի հաւատարիմ ծնւրոնազարդ գիտնական Պատրիարք մը «հաւատքի» բերելու՝ զայդ չենք կրնար հասկնալ: Այսպիսի յանդիմութիւն մը կամ մոլեռանդութեան և կամ թէ փառամոլութեան արդիւնք կրնայ ըլլալ: Եթէ Հ. Մէնէվիչեան ճշմարիտ գիտնական մըն է, չկրնար մոլեռանդ ըլլալ, կը մնայ ուրեմն ընդունիլ երկրորդ ենթադրութիւնը: Պաղականութիւնը կ'ուզէր նոր յաղթանակ մը տանիլ և պարծիլ աշխարհի առջև որ քառասնամեայ ոխերիմ հակառակորդներէն մէկը իր վերջին վայրկեանին զիջի բերած է: Քսաներորդ դարուն մէջ երբ Պապական անսխալականութեան նոյն իսկ գալուցականներն և Կաթոլիկ եկեղեցիին ամէնէն մոլեռանդ պաշտօնողները չեն կրնար հաւատալ՝ Պապական եկեղեցին կ'ուզէ որ Օրմանեանի պէս քննական և պայքարող միւսք մը հաւատալ ձեւացնէ, գոնէ Պապականութեան վերջին ծառայութիւն մըն ալ մատուցանելու համար: Եթէ

այս դէպքը ասկից 400 տարի առաջ տեղի ունեցած ըլլար՝ այն ատենուան ունիրտներու ձեռքով, պարզապէս կը ցաւէինք ենթականերուն մտայնութեան վրայ ու կ'անցնէինք քայքայեալ դարուն մէջ Մէնէվիլեանի Օրմանեանը կրկին հաւատքի բերելու այս ջանքերը նոյն իսկ անգրեթէ անհաղթելի են:

Այս դէպքը սակայն մեր աչքերը պէտք է բանայ: Պէտք է այսուհետեւ վիճանական Միութեաններու, այս գիտնական Միաբանութեան, գործունէութեան շատ աւելի մօտէն հսկել: Եթէ այս Միաբանութիւնը կրցած է իր մէջ Մէնէվիլեանի հասցիել, այսինքն այնպիսի անձեր որոնց համար կեանքի և գործունէութեան գերագոյն նպատակը Պապականութեան շահերն են և ո՛չ թէ իրենց շահերը, պէտք է որ վիճանացիներուն գործունէութիւնը շատ աւելի խիստ հսկողութեան ենթարկուի: Հ. Մէնէվիլեան երկար տարիներ ուսուցիչ էր Պոլսոյ վիճանական Միութեաններու գաղտնի մէջ և անշուշտ գերագոյն ջանքեր ըրաւ իր աշակերտներուն ալ նման գաղափարներ ներշնչելու:

Ամենէն առաջ մեր Հայ Կաթողիկոս գեղախա եղբայրներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք վիճանայի Միութեաններուն այս մտայնութեան վրայ: Կարծես թէ մեր հէք եղբայրներուն համար Թէրզեան գեղախաութիւնը բաւական չէր, իրողութիւնները սքողող վարագոյրի մը յանկարծակի բացուիլը անոնց կացութիւնը շատ աւելի կը ծանրացնէ: Հին ատեններէն ի վեր յայտնի էր թէ վիճանայի Միութեանները Գողթնականներուն հետ դադանի դաշնագրութիւն մը ունին Հայ Կաթողիկոս համայնքին մէջ ամէն ազգայնական հոսանք խեղդելու: Անոնց այս բռննջ ջանքերուն չնորհիւ մեր Հայ Կաթողիկոս եղբայրները իրենց ազդութենէն այնքան հեռացան, իրենց մայրենի լեզուն, անցեալը այնքան մոռցան, որ կ'ամէնայն ինքզինքնին Հայ անուանելու: Հակառակ պրոպագանտայի արբանեակներուն գերագոյն ջանքերուն՝ մեր Հայ Կաթողիկոս եղբայրներուն երակներուն մէջ հստակ Հայ արիւնքը բորբոքեցաւ, ազգայնական վերազարթնում մը սկսաւ և անոր առջև չեն կրնար աւանդ ո՛չ Գողթնականներ, ո՛չ Հասուններ, ո՛չ Թէրզեաններ և ո՛չ ալ Մէնէվիլեաններ: Հայ Կա-

թողիկոս նախ Հայ է և ապա Կաթողիկոս: Քսենոքորդ դարուն մէջ ասկից տարրեր սկզբունք մը կարելի չէ քաղեցնել, բոլոր ճիշդութեան վարպետութիւններն իսկ խտացնելով: Կեանքի պահանջը շատ աւելի զօրեղ է քան Կաթողիկոս եկեղեցին հնացեալ և դառամեալ դաւանական ըմբռնումները և արապատութեան համար թափած անողու ջանքերը: «Հոռմէն ազատելու շարժումը» նոյն իսկ ամէնէն հաւատացեալ Կաթողիկոս երկիրներուն մէջ մեծ վտանգ մը կը սպառնայ Պապական Կաթողիկոսութեան, և կը դարձնանք որ մեր խեղճ Հայութեան գրկին մէջ դեռ «գիտնական» վարդապետներ գործնականապէս անոր ջատագով կը հանդիսանան: Դառնուի մօրթով տունը մանկով հոգիներ փրկելու այս գրողութիւնը վաղուց հետէ ջնջուած պէտք է ըլլար Կաթողիկոս երկրին ցանկէն: Երախտապարտ ենք Մէնէվիլեանի որ գործնականապէս հակառակը կ'աղայցուցանէ: Չենք գիտեր այսուհետեւ Հայ ծնողք ի՞նչ սրտով դեռ իրենց մանկիկները պիտի դրկեն Կաթողիկոս վարժարաններ, ուր անոնց մատաղ միտքը դաւանական ու կրօնական անտեղութիւններով լեցնելէ և թունաւորելէ դատ մանաւոր օգուտ մը չպիտի ունենան: Միմիայն Ֆրանսերէնի սիրոյն շարժեր այդ զոհողութիւնը ընել: Միւս կողմէն ալ մեր ազգային վարժարաններուն հսկողներուն վրայ պարտք կը ծանրանայ այս պարագաները նկատի առնելով մասնաւոր ոյժ տալ Ֆրանսերէն լեզուն մեր դպրոցներուն մէջ՝ մատաղ սերունդը ազատելու համար Կաթողիկոս երկրին ձեռքէն:

ՔԱՂԱՔԱՎԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Պուլիարեթուրք հաշտութեան դաշնագրին կնքման տարիքով չնորհաւորական հեռագիրներ փոխանակեցին Օսմ. Վարչապետն ու Պուլիար Արտաքին նախարարը: Պուլիար պատուիրակները շարաթ, կիրակի և երկուշաբթի իրիկուն հացիերոյթով մեծարուեցան կարդաւ Օսմ. Վարչապետէն, Ներքին գործերու նախարարէն և Պոլսոյ հրամանատարէն: Ներկայ եղան նաև Օսմ. պատուիրակները, նախարարներ և երկուշաբթի իրիկուն հաշտութեան ջորեքշաբթի Պուլ-

կար պատուիրակները, բացի Զօր. Ստվովէ, Մ. Թոշէլէ և Գոշէլէ, որոնց մին քիչ մը պիտի մնայ դեռ, մին դեսպան անուանուած է և միւսը առեւտրական զաշնագրի բանակցութեամբ պիտի դրացի, դէպի Սոֆիա մեկնեցան՝ յատկապէս անկէ դրկուած կառաւարտով։ — Պուլկարիա 85,000 Թուրք դերիներու համար 15 միլիոն ֆրանք պահանջելէ ետ կեցած է, Թուրքիա ալ ի փոխարէն հրաժարած է գրաւեալ վայրերու ձեռքիցն վազֆերուն համար դրամ պահանջելէ Պուլկարիայէ և յանձն առած է դոհանջիկ անոնց ձեռքիցն վազֆերուն։

Իրաւագէտ խորհրդական Րէշիտ պէյի տեղ, որ հիւանդացոյ, անցեալ ուրբաթ Հրանտ պէյ Ապրօ զրկուեցաւ Աթէնք իրիւ Օսմ. բանադնաց։ Հասած առաջին տեղեկագրէն կը տեսնուի թէ Հրանտ պէյ Մ. Վէնիզէլոսի ներկայացած և երկուշարթի օր խել Արտաքին գործերու նախարարին մատուցած է Օսմ. հաւաքաշարկները, որոնց ուսումնասիրութեան համար ժամանակ խնդրած է նախարարը։ Յոյն պատուիրակ Մ. Լէվիտիս, որ իբր երկու ամիսէ ի վեր մայրաքաղաքս կը դռնուի, առաջին անգամ չարաթ տեսակցեցաւ Ներքին գործերու նախարարին հետ։

Թանին, որ զադարման դատապարտուած էր, երեքշաբթի վերսկսաւ հրատարակուիլ։ Թաւփիտի էփեալ, որ իր խիստ քննադատութիւններուն համար զադարմ դատապարտուեցաւ, կը հաշուէ թէ Պալքանեան պատերազմով Թուրքիա կրցաւ Ռումէլիի 169,900 քառ. հզով. տարածութեան 23,800ը միայն փրկել։ — Յոյն պատուիրակութիւն մը Վարչապետին խնդրեց որ Թրակիոյ բոլոր Յոյն դատապարտեալները օգտուին հրատարակելի ընդհ. ներումէն։ — Քաղաքապետը մայրաքաղաքի տաղձաւաճաններուն կոչում բրաւ էտիրնէի անպատուար կարօտեալներուն ի նպաստ և կուտակալը ստանձնած է նուիրելի տաղձները փոխադրել էտիրնէի անտուկին ծախքով։ — Առժամայնոր օրէնք մը կը տրամադրէ նահանգներու մասնաւոր հասոյթներուն արգիւնքէն հարկերն 1ը երկրազարման Դրամատան յատկացնել։ — Երկուշարթի Օսմ. Համալսարանի դաւառացի կարօտ ուսանողներու յատուկ օթեւանին (թալէպէ ետերոը) բացումը կատարուեցաւ ի Շահապէ Պաշի։ Օթեւան

ունի 45 սենեակ, երկու մեծ սրահ և բազմաթիւ խցիկներ։ — Հացին գինը 5 փարա զեղջուեցաւ։ — Հայտարարուած թիւններուն ժարանի մուտքի արձանագրութիւններուն պայմանաժամը մինչև ամսոյ 18ը երկարեցաւ։

Միւլթեան և Յաւաջղիմութեան քոֆիթէն իր յեղափոխական հանգամանքը թողուց և քաղաքական կուսակցութեան վերածուեցաւ։ Համաժողովը որոշեց ընդհ. ժողով մը կազմել Միւլթեան հեղափոխական տակ երեք կարգ անդամներով, որոնք պիտի ըլլան (1) նախարարներ, (2) համաժողովէն ընտրելի 20 անձեր և (3) Երակուտականներ։ Ներքին ծրագրին ալ 16 յօդուածները քուէարկուեցան։ Կը կարծուի թէ համաժողովը ակնկալուածէն աւելի կանուխ պիտի լմննէ իր աշխատութիւնը։

Ամսոյս սկիզբը 7 հոգի (6ը Յոյն և մին Հայ) կախաղան հանուեցան էտիրնէի մէջ։ — Տարէնաէի (Սըվազ) Աշտի գիւղին համանուն գետակին ջրվէժով մանարան մը բանեցնել կը խնդրուի, 12 ամսով ճարով հատուցանելի 12 ոսկինոց 1,000 բաժնեթուղթ հրապարակ հանելով։ — Կարմիր Ծովու եզերքը կը ոմրակոծուի Սէյիտ Իարիսի համար և բոլոր նաւաւամատոյցները հեղափոխական տակ անուած են։ — Մասքաթի Սուլթանը մեռած և անդրանիկ սրղին յաջորդած է անոր։ — Շապին Գարահիսարի Մէսուտիյէ դաւառակին շանպագի Գազանճըլար անուն տեղը հրդէս մը 30,000 ոսկիի վնաս հատուցած է։ — Սուրիական Տրիպոլի չրջակայ կիտրոնի և նարնջի պարտէզները և ձիթատանները պետական կառուած պիտի համարուին։ — Գերման թերթ մը հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ Անատոլի ժրտնստական ապառաչ երկաթուղիները։ Գիծը կը մեկնի, կ'ըսէ, Սամսուն և կ'երթայ մինչև Լատիք։ Հոն կը ճիւղաւորի և մէկ ճիւղը Պոյապատի ու Գաթթէմունի ճամբով կ'երթայ Պոլս. Անատոլի Գերման գծին միմեայ, միւսը Ամասիոյ ճամբով կ'ուղղուի Թուրքա և հարաւէն կը բաժնուի երկու ճիւղի։ Մին կ'երկարի եռոցատ և Գրզըլ Բրմագ՝ մինչև որ միմեայ էնկիւրիւ Գերման գծին, միւսը կ'ուղղուի Սըվազ, Տիւրիկ և Ակն, ուր երրորդ անգամ կը ճիւղաւորի։ Գիծ մը երգնկայի ճամբով կ'երթայ մինչև Կարնոյ չրջակները և ուրիշ մը մինչև Խարբերդ։ Աստի ևս ճիւղ մը

կ'երթայ Բալու և Վանայ լիճը և ուրիշ մը Մէլլը և Արդնի Մատէն:—Թայնս ալ Անատոլիոսի տաղաղայ դարդացման վրայ խօսելով կ'ըսէ թէ Ասիական Թուրքիա 700,000 քառ. հզմթ. տարածութիւն ունի, այսինքն աւելի քան Անգղիոյ, Ֆրանսայի, Դերմանիոյ և Աւստրիոյ ամբողջութիւնը: Բնակչութիւնն է 20 միլիոն, երկրագործութեան և ձեռարուեստներու մէջ յառաջընթաց վարժ և ընդունակ: Երկաթուղիի երեք կարեւոր գիծեր կան համագումար 3,000 հզմթ. երկարութեամբ: Երկուքը Իզմիրէ կը մեկնին գէպ ամէնէն արդասաւոր ու բաղմամարդ վայրերը և կը կապեն զանոնք Թրիէսթէի և Մարսիլիոյ Ժովային գիծերուն ու Միջերկրականի ուրիշ նաւահանգիստներու հետ: Երրորդը կը մեկնի Հայտարիաշայէ և կ'երկարի մինչև Տաւրոսի լեռները՝ առաջին մասը կազմելով Պաղատաի գիծին, որ 1918ին պիտի լրանայ:

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ե. Բ.

Բիւթ. Միութեան Գործ. Ժողովը անցեալ չարթու աշնային իր նիստը գումարեց ներկայութեամբ բոլոր իր անդամներուն, և կարգադիր մասնախումբեր կազմեց ձէրրահի մէջ կատարելի ձեռնադրութեան ու Պրուսայի մէջ յառաջիկայ տարի տօնելի յոբելեանին համար: Նաև մասնախմբի մը յանձնեց Պոլսոյ մէջ աստուածաբանական կեդրոնական հաստատութիւն մը հիմնելու կարեւոր հարցը:

Պիթլիսի միախնար Մր. Նէփ Խարբերդ ուղևորած է քարոզչական նոր դպրոցն սկսելու համար Վանայի 3 և Պիթլիսի 2 հոգեւոր: Կ'ախնակալէ ունենալ դեռ ուրիշ երկու Պիթլիսցիներ: Երեք Վանայիներն ալ ամուսնացած են և մէյմէկ զաւակի տէր: Իսկ Պիթլիսցիները բաց ի մէկէն ուսուցչական և քարոզչական 4 տարւոն փորձառութիւն ունին:

Պայլել Հաւսի գանձապետ Մր. փիթի որդին Մր. Ուլի օգնական կարգուած է իր հօր, և այս պաշտօնին համար մասնաւոր պատրաստութիւն տեսնելէ ետեւ մայրաքաղաքս պիտի դայ:—Թերթիս նախկին խմբագիր Տր. Պարնըմ և իր արկիւնը ամուսն սկիզբը Նիւ Եորքէ մեկնած են մայրաքաղաքս վերադառնալու համար:—Անաթոլիա Գոյէճի նախագահ Տր. Թրէյսի իր արկնով և գտեր հետ Ամերիկա ուղևորեցաւ արձակուրդով:—Ե. Բ. Բ. և

Իոս շրջիկ քարտուղար Մր. Ճէյքըպ Մարտուան կը գտնուի մէկ երկու չափաթէ վեր:—Ֆիլիպէի միսիոնար Տր. Ուարըֆ Ամերիկա կը մնայ Պուրկարներու վրայ ամուսն սխալ դադարները ուղղելու նպատակով:

Վանի մեր թղթակիցը հետեւեալը կը գրէ: Տեղւոյս միսիոնարութեան կողմէն մանկապարտէզ մը պիտի բացուի Թուրք երեխեռ մանուկներու համար: Այս մասին եղած պաշտօնական գործողութիւններ կատարուելու վրայ են:—Տեղիս հինաւորց միսիոնարը Հայելով իր ութսունի մօտ տարիքի ահապին բեռին, առկէ երկու օր առաջ ձամբայ ելաւ գէպի Եւրոպա և Ամերիկա, նոր բացուելիք դպէճին համար հաստատուն փօն մը կազմելու նպատակով: Այդ միսիոնարն է ահա Վեր. Տր. Բէյնոլտս, որ 40 տարիէ աւելի ինքզինք նուիրած է Վանի Հայ ժողովրդեան բարոյական և մտաւորական գործերուն: Արդեօք չա՞րժեր որ Վանի գոյէճը սոյն տիպար և անձնուէր միսիոնարին անունով միկրատի, կոչուելով Բեյնոլտսեան Գոյէճ:—Վանի նախկին քարոզիչ Պ. Գաւթի փախուցեան որ այժմ ձեռնադրուած է, չորս տարիի չափ Խարբերդի մէջ պաշտօնավարելէ յետոյ վերջերս բնաւնեօք Վան, իր հայրենիքը, վերադարձաւ քարոզչական և երիցական պաշտօնով, ի մեծ բերկրութիւն իր բաղմամբիւ համակիրներուն:

Հ. Բ. Բ. Միութեան Շիքաղօի մասնաճիւղը աշխատաւորներու տօնին օրը (Սեպ. 1) 75 տղար հաւաքեց զաշային խնձոյքի մը առիթով:—Թերթիս նախորդ պաշտօնականներէն Յարութիւն էֆ. Շէքըրճեան ալ Աղգանուէր Հայրահայ ի նպաստ 11 տղար հաւաքած է իր քրոջ ամուսնութեան առիթով, 20 ալ ուրիշ առիթով:

Վեր. Ստեփան Չորիկեան, որ ապաքինիլ սկսած էր, չկրնալով անախնիկ պաղատութեան մը հետեւանքներէն ազատիլ, անցեալ ուրբաթ իր հանգիստը մտաւ խաղաղութեամբ և շարաթ փոխադրուեցաւ երկրաւոր իր վերջին բնակարանն ի Ֆէրիքէօյ: Յուդարկաւորութեան ներկայ էին բաղմամբիւ բարեկամներ: Հանգուցեալն իր ետեւ կը թողու հոս այրի մը և գուստր մը, իսկ Ամերիկայի մէջ ուրիշ գուստր մը և երեք որդի, երիցագոյնը Վեր. Լեւոն Արփի, որ տարիներէ ի վեր հովուական պաշտօն կը վարէ հոն:

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ հինգշաբթի Տեղապահ Հայրը, Էստրինէի Առաջ. Ղեւոնդ Նպակ. Դուրեան և Պատրիարքարանի գործախատարը Բ. Դուռ գալիս և նախ ներկայացան Ներքին գործերու նախարարին: Տեղապահ Հայրը գանդատեցաւ իւրէն Պուրկաղի Հայերուն դէմ ոմանց կողմէ գործուած չարիքներէն, Մարկարայի 10 բանտարկեալներուն և ուրիշ հացակարօսներու վիճակէն, և բողոքեց Գումգալուցի ձկնորսին ծեծի տակ սպանման դէմ: Նախարարը պատասխանեց թէ ամէն հրահանգ պիտի տայ իւրէն Պուրկաղի չարագործներուն դէմ և ի նպատակ Մարկարայի բանտարկեալներուն արձակման: Իսկ Գումգալուցի ձկնորսին դէպքը լրացիրներէ իմացած ըլլալով՝ հրամայած է արդէն խիստ քննութիւն մը բանալ: Դուրեան Նպակ. բողոքեց Փիէռ Լոթիի վայրահաշու թիւներուն դէմ և խնդրեց պաշտօնապէս հերքել թէ Էստրինէի Հայերը Պուրկաղներու դէմ գումգալուցի պիտի ջարդէին Յոյները: Ապա ներկայացան Կրթական նախարարին և խօսեցան կրթական ասակախ խնդիրներու վրայ, որոնցմէ ոմանք են կարօտ Հայ ուսանողներու պետական դպրոցներ մանկուան դէմ յարուցուած զոտարութիւնները, ուսուցչական վիճակահանքներու մերժումը և գաւառային ուսուցչիչներու զինուորագործումը, են: Նախարարն առաջարկեց գրաւոր ներկայացնել այս խնդիրները: Յետոյ գացին Նիւմուտական պաշտօնատունը և իրացակայութեան նախարարին խօսեցան խորհրդակցական հետ և առաջարկեցին վերցնել Իսկիւտարի Սբ. Կարապետ եկեղեցիին կալուածներուն դէմ դրուած արգելքը, պայմանով որ Թաղ. Խորհուրդը ամսավճարներով հատուցանէ յեանեալ աուրքերը: Խորհրդակցանք նպատակաւ պատասխան տուաւ: Ուրբաթ Աղգ. Ժողովը անօրինակ յաջողութիւն մը ունեցաւ, լուծելով ծանուցուած օրակարգին բոլոր խնդիրները: Յուսալի է որ խնդիրներու նախաքննիչ յանձնաժողովը իր աշխատութեան այս գեղեցիկ արդիւնքէն քաջալերուած յաւատեալ իր գործը՝ արդիւնաւորելու համար Աղգ. Ժողովի նիստերը: Ուրբաթ ընտրուեցան Քաղաք. Ժողովի պահասեալ երկու անդամները և ինչ ինչ բարեփոխումներով քուէարկուեցան Նրուսաղէմի Միաբանութեան կա-

նոնաղիր—նախագծին դիտարկ երեք յօդուածները, որոնց մին կը ճշտէ միաբաններուն ընտրական պայմանները, մին կը բացատրէ հսկող խնամակալութեան կազմը, մին ալ սնոր պաշտօնը: Շաբաթ Տեղապահ Հայրը զարձեալ ներկայացաւ Ներքին գործերու նախարարին և ցաւ յայտնեց ամսոյս սկիզբը Էստրինէի մէջ կալուած հանուած Հայուն համար, որ երկու ամիսէ ի վեր բանտարկուած էր առանց ռուէ լուրջ ամբաստանութեան: Նաեւ խնդրեց փութով արձակել 7-8 ուրիշներ որ նոյնպէս յուսման պէտք բանտարկուած կը մնան: Նախարարը պատասխանեց թէ այսուհետեւ ոչ ոք պիտի կախուի և մնացեալները պիտի արձակուին, և թէ ևս չունի որ Ռոտտիթի մէջ Հայ կայ բանտարկեալ, պիտի ստուգէ իրողութիւնը: Իսկ այն Էստրինէիներուն համար որ Պուրկաղիս գացած են և կ'ուզեն վերադառնալ, հրահանգ տուած է որ առանց հետապնդումի ենթարկուելու ընդունուին: — Էստրինէի Առաջ. Ղեւոնդ Նպակ. Դուրեան կիրակի Բերայի Սբ. Ներքողութիւն եկեղեցիին մէջ պատարագեց, յետոյ ճաշեց լուսարարապետ հօր տան մէջ, ուր հպիսկոպոսական գեղեցիկ առաւ մը նուէր ստացաւ Քահանաներու Միութիւնէն ի վարձ այն համակրութեան, որով վարուած է անոնց հետ Պատր. իր փոխանորդութեան օրով: Երկուշաբթի Թաղաթ պէյի հետ տեսակցեցաւ առնոր հրաւերով և իմացաւ թէ կուտակալին հրահանգ տրուած է բոլոր Հայ բանտարկեալները արձակել: Հետեւեալ օր իր պաշտօնատեղին ուղեւորեցաւ: — Ռոտտիթի և Մարկարայի վարչական պատուիրակ Մեծատուրեան Էֆ. վերադառնալով իր տեղեկագիրը մատուց խառն ժողովին, և մասնաւորապէս ծանրացաւ բանտարկեալները ազատելու և կրթական պէտքերը փութով լեցնելու անհրաժեշտութեան վրայ: — Պատրիարքարանի մէջ կանոնադիր մը կը պատրաստուի Բումանահայերու կազմակերպութեան համար: — Հանր. Պարտքի վարչութեան հաշուակալութեան ճիւղին կողմէ 10 հոգիի համար բացուած մրցման մը մէջ 8 Հայ և 2 Թուրք յաջողեցան: — Գալֆական Որբանոցը չորհակալութեամբ կը յայտարարէ թէ իրեն կից ուսումնարանի մը կառուցման համար 1,000 Օսմ. ուսկի ընդունած է Տիկին Ճանըմեանէ, Տի-

բուհի Զօր. փրոթոփոփուէ և Նոնիկ Արթին պէյ Բէիդեանէ (ծն. Ներսէսեան) ի յիշատակ իրենց հանգուցեալ Վերգինէ քրոջ և ամուսնին Յովհ. Էֆ. Պաղտապետեանի:— Բնուելի Առաջնորդը յաջողած է Քաղցրահայեաց վանքին ազարակը ազատել տեղացի պէյերու ճանկէն, որոնք կը զրաւէին անոր բերքը:— Վանայ ատամնաբոյժ Տր. Մեղքոնի սպանիչ ատիկան Ասըմ դատի ենթարկուած է: Տիատինի (Ալաշկերտ) Ար. Յովհան վանքին մօտ Գուրգ երկու գիւղերու միջև Հայ մը խող-խողուած է և մերկ թողուած: Մամուլոյ գիււանը կը դեկուցանէ թէ մեռեալին աղղականները կը պնդեն թէ դանուած մարմինը կը պատկանի Աւետիսեան Արսէնի, որ իբրև պահեստի զինուորի զէն կանչուելով փախած էր: Քննութեան ձեռնարկուած է: Սեպտ. 30ին տաննամեայ պատանի մը բռնաբարուած և սպաննուած է Եգեպոյ մէջ: Ամսոյս սկիզբը գիշերայն պաշարուած է Պայազիտի Ար. Յովհան վանքը և կոխ եղած է 7 ժամ, բարեբախտաբար առանց կորուստի: Պիթլիսի Գաբապոյ գիւղացի Սարգիս սպաննուած է և ոճրագործները բռնուած են, ուրիշ մը Ալաքիլիսէի մէջ սպաննուած է երեք անձերու քոյրերուն զէմ իր անդամութիւններուն համար:— Շաբաթ հեռապիւր հասաւ թէ նորընտիր Պատրիարքը Պիթլիս հասած է և քանի մը օր հոն և Մուշ պիտի մնայ դադթի զէմ խօսելով և խնդրագիրներ ընդունելով:— Ռուս թերթ մը վաւերական աղբւրիք է իրմանայ թէ Հայկական նահանգներու բարենորոգման Ռուս ծրագիրը բոլոր տէրութիւններուն հաւանութեան արժանացած է ինչ ինչ թեթիւ փոփոխումներով և ի մօտոյ պիտի մատուցուի Բ. Գրան: Պաշտօնակից մը կը կարծէ գիտնալ թէ վերին հսկողութիւնն ի զործ պիտի դուրս գետնապատուներու աւագ պաշտօնէութիւնէն կազմուած յանձնաժողով մը ձեռամբ, որոնց պիտի աջակցին Հայաբնակ նահանգներու հիւպատոսները և ի հարկին կեդրոնէն առաքելի քննիչներ:



ԱՐՏԱՔԻՆ

Պուլկարիս. Արքունի ժողովը երկուշաբթի որոշեց Սոպրանիցէն լուծել ամսոյս 9ին, նոր ընտրութիւններ կատարել Դեկ. 9ին և Հասէքէվօ-կիւմիւլճինէ-Փորթօ Լալուսի երկաթուղիին շինութեան ձեռնարկել:— Արտաքին գործերու նախարարութեան կողմէ Եւրոպական թղթակցի մը հաղորդուեցաւ թէ Պալքանեան առաջին պատերազմէն Պուլկարիս ունեցած է 313 սպայ և 29,711 զինուոր մեռեալ, 915 և 52,550 վիրաւոր և 2 ու 3,193 անհետացած, իսկ երկրորդ պատերազմին մէջ 216 և 14,602 մեռեալ, 816 և 50,305 վիրաւոր ու 69 և 4,560 անհետացած: Վիրաւորներէն 10,000ը խեղանդամ են և անկարող զէնք կրելու: Ուրիշ հաշուով մը Պուլկար կորուստն եղած է 52,716 մեռեալ և անհետ, 10,000 վիրաւոր և ասոնց դարմանման համար 10—15 միլիոն ֆրանքի ծախք, պատերազմական համագումար ծախք 650 միլիոն, հողային կորուստ 7,520 քառ. հզմթ. 285,760 Պուլկար բնակչով: Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ հողային շահ 23,257 քառ. հզմթ. (2,800ը միայն բերրի) 286,000 բնակչով, մեծ մասամբ Իսլամ և Յոյն:

Խառն լուրեր. Բոսթանթին թագաւորը չաբաթ Աթէնք ժամանեց և Կորեքչարթի մեկնեցաւ Մէլանիկ:— Սերպ դահաժառանգը Պեղկարտ հասաւ և Վալչապետը Վիէնայէ դէպ հոն մեկնեցաւ:— Փեթրքպուրկի նորընտիր Պուլկար գետան Զօր. Ռատքօ Տիմիթիէվ իր պաշտօնատեղին ժամանեց: Պուլկար Զարը արտասահման մեկնեցաւ և ամսոյս վերջը Փեթրքպուրկ պիտի երթայ:— Պուլկարիս, Սերպիս, Յունաստան և Մոնթենեկրօ մասնակի զօրաշարժ սկսան: Բուլմանիս ամրոցներ կը շինէ իր նորոտաց երկիրներուն մէջ:— Սերպերը մտան Տէպրէ, Օխրիտա և դանազան ուրիշ տեղեր, գրեթէ բարբարոսական կոխներով:— Զրանսայի Նախագահը Սպանիա պնայ փոխադարձ այցելութիւն տալ Թագաւորին:— Խալիլոյ Սորհրդարանը լուծուեցաւ Սեպ. 30ին, նոր ընտրութիւնները պիտի ըլլան ամսոյս 26ին և դումարումը Նոյ. 27ին:— Չինու առժամեայ նախագահ Եւանչիքայ Նախագահ ընտրուած է վերջնապէս:

ՏՊԱՐԱՆ ԳԵՇԵՆԱՆ

Մահմուտ Փաշա, Բիւրքճի խան, Նո. 32—34

ԳՈՒՄ-ԳԱՓՈՒ. — Անդրեան Միլըն Հա-
ռւմ. Ժամ 3.45 (Ր. Ե.) ներքեայ տարուան ժո-
ղովներու բացումին անթիւ գլխի ատենախո-
սեն Տ. Զարմայր Քէնյ. Կէդլերեան և Մր.
Տէրիս:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՇՈՂԵՆԱԽԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Թիւ 19-20, Խիւսալեկնիկեաւ խան-Ղաշարխա.

Գործակալութիւնս նոր եւ մասնաւոր կարգադրութեան մը համաձայն, ԿԱՆԽԻԿ և ԱՊԱՌԻԿ թիւքէթներ կուտայ զիւրամատչելի գիներով, թէ՛ Հիւս. Ամերիկայի և թէ՛ Հարաւ. Ամերիկայի համար, հետեւեալ տիւղերահոջակ շոգենաւային հսկայ Ընկերութեանց վրայ:

Թրիէսթէէն և Լիւրիպուէն մեկնող «CUNARD LINE»-ով, Նափօլիէն մեկնող «WHITE STAR» և «ANCHOR LINE»-ով, Մառսէյէն և Հաւ-ռէն մեկնող «FRENCH LINE» և «FABRE LINE»-ով, իսկ Թրիէսթէ-Անվէրս «RED STAR LINE»-ով: Գանատա ճամբորդողներու մեծ զիւրութիւններ և գործի հայթայթում ապահովուած:

Գործակալութիւնս կուտայ նաեւ Միացեալ Նահանգներու և Գանատայի երկաթուղիի օդ-ժինալ տոմսակներ զեղչեալ գիներով:

Պոլսէն մեկնումներ կ'ըլլան Հինդչարթի և Ուրբաթ օրեր:

Ճամբորդներու ջերմապէս կը յանձնարարուի տոմսակ գնելէ առաջ զիմել մեղ և իմանալ մեր պայմանները:— Ընտանիքով ճամբորդողներու մասնաւոր հոգատարութիւն:

Յ. Գ. Նամակով զիմողներ պէտք է 40 փարանոց դրոշմ ներփակեն. թղթակցութիւնք ամէն լեզուով:

26—26

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՅԻՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ՕՐԱՅՈՅՅԸ

1914

ՊԱՏԿԵՐԱԶՍՐԴ.

Ընդարձակը 320 էջ, 3½ դահ.:

Համառոտը 128 էջ, 1 դահ.:

Կեղրոն մեծաքանակ վաճառման ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ, Կ. պոլիս, Ամերիգան խան, Պայպը Հաուզ, բոլոր առաջնախաղ գրավաճառներուն քով կը ծախուի ի Պոլիս և ի դաւառս:

Ամեն մեկ Հայ անհաս, մեծ ու փոքր, այր թէ կին, պէտք է ունենայ հատ մը սոյն օգտաշատ Օրացոյցէն, որով, անձնապէս օգտուելէ դատ, Պատառ մը Հաց ալ հայթայթած կ'ըլլայ Հայ որբուհներուն: Տարին 3½ դահ.:

Կամ շարաքը իբր 2 փարս յատկացնել Հատառութեան մը, որ ճիշդ 40 տարիէ ի վեր անդադար կը յարատեւէ, յիրաւի Մուրացիկ մը համար իոկ հնար է, բաւ է որ ԿԱՄՔ ՓԱՓԱՔ ըլլայ բարիք գործելու: Զանազան զայս աղին յատկութիւնք մշակել մեր ժողովրդեան սրտին մէջ:

20—3

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ԴԱՍԵՐ

1914Ի ՀԱՄԱՐ

Յառաջիկայ 1914 տարուան համար Դասերը սովորաբար եղածին պէս փոխանակ մէկ հատորով հրատարակելու՝ որոշուած է չորս Եռամսեաներով հրատարակել: Այս Եռամսեաները կը պատրաստուին Հայոց մը կողմէ որ փորձառու է Կիրակնօրեայ Դպրոցի գործին մէջ, ուսած է լաւագոյն ուսուցիչներէ Ամերիկայի մէջ, և մօտէն տեղեակ է այս երկրին պայմաններուն և պէտքերուն: Դասերուն հետ պիտի հրատարակուին լուսաբանութիւններ և գործնական պատշաճեցումներ, նաեւ կարեւոր տեղեկութիւններ ուսուցման մեթոտներու, Կիրակնօրեայ Դպրոցի կազմակերպութեանց, վարչութեանց և ուրիշ կենսական նիւթերու մասին: Եռամսեաները պատկերազարդ և քարտիսաւոր պիտի ըլլան, զետաարներու և մանուկներու համար մասնաւոր բաժին մը պիտի դրուի իւրաքանչիւր դասէ ետքը: Երէցներէ կը խնդրուի որ իրենց ժողովուրդին և Կիրակնօրեայ Դպրոցի ուսուցիչներէ՝ որ իրենց կարգերուն ուշադրութիւնը հրաւիրեն այս հրատարակութեան մասին, և ջանան որ իւրաքանչիւր աշակերտ, մեծ կամ փոքր, իրեն համար ունենայ այս Եռամսեաներէն, կամ դոնէ դպրոցին մէջ ներկայացուած իւրաքանչիւր ընտանիք օրինակ մը ունենայ անկէ: Առաջին Եռամսեան, որ անուաղն 80 մեծադիր էջերէ պիտի բաղկանայ, պատրաստ պիտի ըլլայ Հոկտեմբերի վերջերը: Իւրաքանչիւր Եռամսեայի զինը պիտի ըլլայ 40 փարս: Անհատներ և Կիրակնօրեայ Դպրոցներ կրնան իրենց ապսպրանքները զրկել ուղղակի Պայպը Հաուզ, կամ կրնան որեւէ միսիոնարի կամ գրավաճառի միջոցով ապսպրել:

Յ. ՈՒ. ՄԷԿԱԼԸՄ

Խմբագիր Անեսարեւն